

**HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU**

OPINNÄYTETYÖ

**Koulukiusaaminen toisen asteen oppilaitoksissa
Sastamalassa**

Maisa Ahvonen

Kansalaistoiminnan ja järjestötyön koulutusohjelma (210 op)

11/ 2014

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Maisa Ahvonen	Sivumäärä 44 ja 5 liitesivua
Työn nimi Koulukiusaaminen toisen asteen oppilaitoksissa Sastamalassa	
Ohjaava(t) opettaja(t) Lea Leminaho & Pirkko Salo	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Vammalan lukio ja Sastamalan koulutuskuntayhtymä	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni tilaajana ovat kaksi Sastamalan toisen asteen oppilaitosta, Vammalan lukio ja Vammalan ammattikoulu. Tavoitteenani oli tutkia kiusaamistilannetta toisella koulutusasteella. Lisäksi tarkastelin kiusaamiseen puuttuvia sekä kiusaamista ennaltaehkäiseviä toimintamalleja ja pohdiskelin miten niitä voisi kehittää.</p> <p>Opinnäytetyö sisältää määrittelyä kiusaamisesta, kiusaamisen ilmenemistavoista, sekä opiskelijoiden rooleista kiusaamistilanteessa. Käyn myös läpi kiusaamisen vaikutuksia, niin yksilö-, kuin yhteisötasolla. Lopuksi esittelen tutkimuksen vaiheita ja saatuja tuloksia.</p> <p>Tutkimuksessa asiaa katsottiin niin toisen asteen opiskelijoiden, kuin henkilökunnan näkökulmasta. Opiskelijoille toteutin kiusaamiskyselyn, jonka vastausprosentti oli lukiossa 20 % ja ammatillisissa oppilaitoksissa 11,4 %. Suoritin myös neljälle toisen asteen henkilökunnan jäsenelle haastattelut. Tutkimus auttaa havainnoimaan niitä kohtia, mitkä niin opiskelijat, kuin henkilökuntakin on kokenut ongelmalliseksi ja haasteelliseksi kiusaamiseen liittyen. Opinnäytetyö on suunnattu Sastamalan toisen asteen oppilaitoksiin, mutta myös muut paikkakunnat voivat hyödyntää työn tuloksia ja kehittämisideoita.</p> <p>Kiusaaminen on asia, jonka kaikki tietävät ja puhuvat, mutta monet vaikenevat. Kiusaamisesta tehdyt tutkimukset kohdistetaan usein peruskouluun, vaikka myös toisella asteella kiusaamista ilmenee. Sastamalassa toisen asteen oppilaitoksissa kyselyyn vastanneista opiskelijoista hieman alle 20 % on tullut kiusatuksi toisella koulutusasteella. Kouluille tekemäni kyselyt todistavat, että kiusatut opiskelijat kaipaavat enemmän tukea ja parempaa puuttumista kiusaamiseen. Kyselyssä nousi esiin myös toive saada oppilaitokseen sellainen henkilö, joka toisi turvaa kiusatuille ja jolle voisi puhua luotettavasti kiusaamisesta.</p> <p>Koulukiusaaminen on jokaisen asia ja siihen tulee puuttua. Vain toimimalla on mahdollisuus saada parempi ja turvallisempi koulu yhteisö myös toiselle asteelle.</p>	
Asiasanat kiusaaminen, koulukiusaaminen, toisen asteen koulutus, lukio, ammatilliset oppilaitokset	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Civic activities and youth work

ABSTRACT

Author Maisa Ahvonen	Number of Pages 44, appendixes 5
Title Bullying in Sastamala's upper secondary schools	
Supervisor(s) Lea Leminaho & Pirkko Salo	
Subscriber and/or Mentor Vammala high school & Sastamala municipal education and training consortium	
<p>Abstract</p> <p>Subscribers for my thesis were two of the upper secondary schools of Sastamala, The Vammala high school and The Vammala vocational school. My objective was to study bullying in the upper secondary school. I studied ways to intervene and to prevent bullying and thought of ways to improve them.</p> <p>The contents of this thesis are as follows: the definition of bullying and how it manifests, the roles of students in bullying situations and also the effects of bullying on both personal and community levels. Lastly I report on the phases of my study and its results.</p> <p>The perspective of the students and the faculty were both presented in this study. I conducted a survey on bullying for the students, which had a response rate of 20 % in high school and 11,4 % in vocational school. I also interviewed four members of the faculty. The study helps to observe those points of bullying that both the students and faculty saw as problematic and challenging. The thesis is focused on the upper secondary schools of Sastamala, but the results and the ideas for improvement can be used nationwide.</p> <p>Everyone knows and talks about bullying but many choose to stay silent about it. Studies on bullying are usually focused on primary school even though bullying takes place also in upper secondary school. In a survey targeted for upper secondary school students in Sastamala almost 20% reported having been bullied during their time in the upper secondary school. The survey I conducted for the schools proved that the students which are being bullied need more support and effective ways of intervening in those situations. The survey also showed that there is a demand in the upper secondary school for a faculty member who would bring a feeling of safety for the bullied and could be confided with in the matters concerning it.</p> <p>Bullying concerns everyone and it should be intervened when witnessed. Only by taking action it is possible to make the upper secondary school a better and safer place to study.</p>	
Keywords bullying, bullying in schools, secondary education, high school, vocational schools	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
1 JOHDANTO	5
2 KOULUKIUSAAMINEN	6
2.1 Määrittely	6
2.2 Koulukiusaamisen eri ilmenemistavat	7
2.3 Oppilaiden roolit kiusaamistilanteessa	11
2.4 Koulukiusaamisen yleisyys Suomessa ja Sastamalassa	13
3 KOULUKIUSAAMISEN VAIKUTUKSET JA ENNALTAEHKÄISY	14
3.1 Yksilötason vaikutukset	14
3.2 Yhteisötason vaikutukset	15
3.3 Koulukiusaamisen ennaltaehkäisevät toimintamallit	16
3.4 Koulukiusaamisen puuttumisen toimintamallit	19
4 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	21
4.1 Tutkimuskysymykset	21
4.2 Koulujen esittely ja kouluterveyskyselyn tulokset kouluittain	21
4.3 Aineiston keruu	23
4.4 Aineiston analyysi	24
5 KYSELYN TULOKSET	25
5.1 Taustatiedot	25
5.2 Kiusaamisen määrittely ja ilmeneminen	26
5.3 Kiusaamiseen puuttuminen	29
5.4 Tukimuodot	32
5.5 Luokan ryhmähenki ja viihtyvyys	32
6 HENKILÖKUNNAN TULOKSET	36
6.1 Taustatiedot ja kiusaamisen määrittely	36
6.2 Kiusaamisen ilmentyminen ja ryhmyttäminen	38
6.3 Kiusaamisen ehkäisy ja puuttuminen	39
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	41
LÄHTEET	43
LIITTEET	45

1 JOHDANTO

Kiusaaminen on noussut suureen valokeilaan julkisessa keskustelussa. Se on ikuisuusongelma, mutta sitä onnistutaan vähentämään suunnitelmallisella työllä. Vaikka kiusaamista esiintyy enimmäkseen peruskoulussa, tapahtuu sitä myös toisella koulutusasteella. Ei pidä unohtaa, että kiusaaminen on aina väärin ja haasteellinen asia, olipa sitten kiusaamisen kohteet minkä ikäisiä tahansa.

Opinnäytetyössäni paneudun Sastamalan, Vammalan alueen toisen asteen oppilaitoksien kiusaamistilanteeseen, sekä niiden kiusaamiseen puuttumisen ja kiusaamisen ennaltaehkäisyn toimintamalleihin. Kiusaamista tutkittiin niin opiskelijoiden, kuin henkilökunnankin näkökulmasta. Aineisto tutkimukseen kerättiin kiusaamiskyselyllä, sekä henkilökunnan haastatteluilla. Nämä menetelmät auttavat perehtymään olemassa oleviin käytäntöihin, sekä niistä nousseisiin ongelmiin. Haastatteluiden ja kyselyiden pohjalta on luotu kehittämisideoita kiusaamisen vastaiseen toimintaan.

Tutkimuksia kiusaamisesta toisen asteen oppilaitoksissa on tehty melko vähän, jonka vuoksi halusin tutkia juuri kyseistä aihetta. Tuloksissa ilmennyt kiusaamistulos kertoo siitä, että ei tule unohtaa kiusaamisenvastaista työtä, vaikka näkyvyys ei olisikaan suurta. 19 % kyselyyn vastanneista opiskelijoista oli kokenut kiusaamista toisen asteen oppilaitoksessa. Kiusaaminen ilmentyi henkisenä tai sekä henkisenä että fyysisenä kiusaamisena. 57,14 % koki oppilaitoksen käsittelevän kiusaamistilanteen hyvin heikosti. Kiusaaminen oli saatu loppumaan yli 70 prosentilla kiusaamista kokevista vastaajista.

Opinnäytetyössä aluksi käsittelen kiusaamisen määritelmää, sen ilmenemismuotoja, rooleja kiusaamistilanteessa ja kiusaamisen vaikutuksia niin yksilö- kuin yhteisötasollakin. Teoriapuolen jälkeen keskitytään varsinaiseen tutkimukseen ja sen tuloksiin. Työn lähteinä on käytetty ajankohtaista tietoa koulukiusaamisesta.

2 KOULUKIUSAAMINEN

2.1 Määrittely

Kiusaaminen on systemaattista voiman tai vallan väärinkäyttöä, joka kohdistuu yhteen ja samaan henkilöön. Se on toistuvaa ja tahallista vihamielistä käyttäytymistä, aiheuttaen mitä tahansa haittaa tai harmia kiusattua kohtaan. Kiusaamiselle ominaista on kiusaajan ja kiusatun erot – kiusattu toimii heikompana osapuolena. Näin ollen osapuolten välinen roolijako on selkeä, toinen on alista ja, toinen alistettu. (Salmivalli 2010, 12.)

On huomattava, että yksittäiset tapaukset eivät vielä ole kiusaamista, vaan tahallista kielteistä käytöstä on tapahduttava usein ja tietyn ajanjakson kuluessa. Tietoisena kiusaamisen muotona toimii yhden tai useamman kiusatun sulkeminen pois joukosta. (Höistad 2003, 80.)

Kiusaaminen pystytään jakamaan joko suoraan tai epäsuoraan kiusaamiseen. Suoraa kiusaamista on fyysinen kiusaaminen, kuten töniminen, hiuksista repiminen, toisen sulkeminen johonkin tilaan tai tavaroiden vieminen. Henkinen kiusaaminenkin voi olla niin suoraa, kuin epäsuoraa. Suoraa kiusaamista on haukkuminen, nimittely, uhkailu ja kiristys. Epäsuoraa henkistä kiusaamista on esimerkiksi pahan puhuminen selän takana ja juorujen levitys. (Hamarus 2012, 37.)

Jokaisella oppilaalla, opiskelijalla ja myös aikuisella on lainsuoja kiusaamista vastaan. Turvallisesta oppimisympäristöstä on säädetty perusopetuslaissa (29.§), lukiolaissa (21.§) ja laissa ammatillisesta koulutuksesta (28.§). Perusopetuslakia on täydennetty. Näin oikeus turvalliseen oppimisympäristöön pitäisi toteutua. (Hamarus 2008,19.) Hallituksen esityksessä eduskunnalle oppimisympäristön turvallisuuden takaamiseksi on seuraavanlainen säännös:

”--velvoittaa koulutuksen järjestäjän huolehtimaan esimerkiksi siitä, etteivät oppilaat joudu väkivallan tai muun kiusaamisen kohteiksi koulussa tai muussa koulun toiminnassa”. (HE 86/1997)

Turvallisuuden ja viihtyvyyden lisäämiseksi koulussa on myös laadittu opetus-suunnitelmaan järjestyssääntöjen teko, sekä suunnitelman teko oppilaiden suo-jaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Suunnitelman toteutumista tulisi valvoa. Myös oppilashuollolla on tärkeä rooli kiusaamisen ehkäisyssä. Oppilashuollon tehtävinä kuvataankin ongelma- ja kriisitilanteiden ehkäiseminen, havaitseminen ja toimenpiteet niiden hoitaminen. (Hamarus 2008, 20.)

2.2 Koulukiusaamisen eri ilmenemistavat

Kiusaaminen on jaoteltu fyysiseen, henkiseen ja sosiaaliseen kiusaamiseen. Fyysinen kiusaaminen on useimmiten väkivaltaa, tönimistä ja hakkaamista. Henkinen kiusaaminen tapahtuu sanoilla, eleillä ja ilmeillä. Oppilaiden vuorovai-
kutussuhteisiin ja ystävyys-suhteisiin taas pyritään vaikuttamaan sosiaalisella kiusaamisella. (Hamarus 2008, 45.)

Sanallinen kiusaaminen on pahaa mieltä aiheuttavaa kiusaamista sanojen kaut-ta. Se voi ilmentyä yleisemmin haukkumisena, nimittelynä, ivaamisena, uhkailu-na ja halventavana tapana toisesta puhuttaessa. Vahvistusta sanallinen kiu-saaminen saa, jos siihen lisätään eleitä, matkimista tai esimerkiksi pientä tön-i-mistä. Sanallisen kiusaamisen tarkoitus on osoittaa kiusatulle halveksuntaa se-kä korostaa kiusaajan omaa roolia yhteisössä. (Hamarus 2008, 46-47.) Sanalli-nen kiusaaminen on havaittavissa helpommin kuin täysin hiljainen kiusaaminen. Poikkeuksia kuitenkin löytyy, sillä kiusaaminen voi tapahtua myös opettajan se-län takana kuiskutteluna tai lappujen lähettämisenä. (Höistad 2003, 82.)

Yksi kiusaamisen ilmenemistavoista on eristäminen ja syrjiminen. Kiusaamisen tapa on jättää ja sulkea yksilö ryhmän ja yhteisön ulkopuolelle. Jos kiusaaminen ilmenee ainoastaan syrjimisestä, on kiusaamista vaikea erottaa. Jopa itse kiusa-tut, jotka eristetään pois ryhmästä, voivat ajatella että heille ei vain löydy kave-reita. Opettaja voi onnistua havaitsemaan syrjinnän pari – ja ryhmätyöskente-lyssä, jos oppilaat saavat itse valita parinsa tai ryhmänsä. Usein syrjinnän syynä on syrjityn erottuminen luokasta ja siinä vallitsevasta kulttuurista. (Hamarus 2008, 47-49.)

Eristäminen voi esiintyä myös mukaan ottavana. Syrjityllä voi olla kavereita ja hän voi niin sanotusti kuulua porukkaan, mutta esimerkiksi joukkuepeleissä häntä ei oteta mukaan. Eristäminen voi tapahtua myös niin, että ”paremman puutteessa” syrjitty huolitaan mukaan. Esimerkkinä kaverin ollessa kipeä, voi syrjitty paikata tätä poissaollutta. Kiusatun eristämiseen liittyy usein inhoa ja häntä kartetaan koska kiusattu on ”ällä”, likainen ja sisältää bakteereja. Näin ollen yhteisö voi pitää kiusattua rangaistuksena, jos joku saa hänet parikseen. Usein kiusatut alkavatkin vapaaehtoisesti tehdä työnsä yksin. Eristämisestä seuraa usein myös muuta haukkumista tai vaihtoehtoisesti muusta kiusaamisesta seuraa täyttä eristämistä – halutaan pitää huoli, ettei kiusattu saa sosiaalista elämää tai, että hän ei ystävästy. (Hamarus 2008, 48-52.)

Äkillinen fyysinen päälleikäminen on yksi muoto kiusaamisesta. Se käynnistyy toisinaan ilman syytä ja esiintyy usein hakkaamisena, lyömisenä, potkimisena, tönimisenä tai muuna väkivaltaisesti vahingoittavana toimintana. Fyysisen päälleikäymisen ei tarvitse olla välttämättä toistuvaakaan, että se mielletään kiusaamiseksi. Perusteluna tälle on kiusaamisen alku fyysisen päälleikäymisen seurauksena, ellei siihen puututa. Tilanteeseen voi myös liittyä naureskelua tai muuta pilkkaa. Usein kouluissa tällaisiin tilanteisiin puututaan nopeasti, koska se on näkyvää toimintaa ja se on helppo todistaa kehoon jääneiden ruhjeiden tai muiden merkkien, kuten rikkiäisten tavaroiden johdosta. Äkillinen fyysinen päälleikäminen on yleisempää pojille kuin tytöille. Kiusaamistilanteeseen on vaikea mennä väliin, ellei ole hyökkääjää vahvempi. Yleisimpänä syynä äkilliselle päälleikäymisenä on, että kiusattu tekee kiusaajan mielestä jotain sopimatonta, arvostelee tai tekee jotain epämieluisia. Hamaruksen mielestä äkillinen fyysinen päälleikäminen on selitettävissä myös seuraavasti:

”Pohjimmiltaan tällaisissa kiusaamistilanteissa voi vaikuttaa myös kiusaajan pelko: hän pelkää joutuvansa kiusatuksi ja varmistaa itse kiusaamalla oman koskemattomuutensa ”hyökkäys on paras puolustus” –periaatteen mukaisesti” (Hamarus 2008, 53-56.)

Prosessikiusaaminen alkaa huomaamatta ja sitä esiintyy usein, kun uusi yhteisö muodostuu. Esimerkiksi, kun luokka on ensimmäistä kertaa yhdessä, jäseniä tarkkaillaan ja heidän eroavaisuutensa nostetaan esille. Kun kiusaaja huomaa

poikkeavaisuuden ja nostaa sen esille, muu yhteisö alkaa välttää kyseistä piirrettä. Tästä voi johtua myös syy sille, miksi nuoriso pukeutuu yhteneväisesti – normeista ei haluta poiketa kiusaamisen pelossa. Prosessikiusaaminen alkaa eroavaisuuden huomaamisella, jonka jälkeen kiusaaminen kehittyy nimittelyksi ja eleiden ja ilmeiden korostamisella. Syntyy vieroksunta, jolloin jotain oppilasta ”aletaan katsoa”. Kiusattu on joko kuin mitään ei olisi tapahtunutkaan tai vetäytyy pikkuhiljaa itse syrjään. (Hamarus 2008, 56-57.)

Kiusatulle rakennetaan identiteetti, jonka perusaineiksina on vieraus ja yhteenkuulumattomuus. Kiusatusta aletaan kertoa tarinoita ja juoruja, joilla kiusatun huonoa mainetta pidetään yllä. Kun kiusatusta on tullut yhteisön silmiin halveksittu kuva, häntä aletaan karttaa ja hänet eristetään yhteisön ulkopuolelle. Tässä tilanteessa kiusattu kokee, että luokka tai yhteisö on häntä vastaan. Kiusaamisen prosessi kuitenkin jatkuu ja kiusaajat pitävät huolta kiusaamisen käynnissä pitämisestä. Hauskanpito kiusatun kustannuksella vahvistaa muuta luokkayhteisöä ja kasvattaa entisestään rajaa kiusatun ja yhteisön välillä. Kiusaaminen on muuttumassa pahimpaan ja kynnys kiusatun puolustamiseksi kasvaa. Kiusaamisen käynnissä pitäminen vaatii yhä kovempia otteita. Kiusaaminen muuttuu fyysiseksi esimerkiksi tönimisen, potkimisen tai hakkaamisen muodossa. Tässä pisteessä kiusaaminen on tavoittanut huippunsa, kun kiusaaminen muuttuu väkivaltaiseksi. Yleensä vasta tässä vaiheessa tilanteeseen puututaan ja tilanne otetaan vakavasti. Kiusattu saattaa kokea eristäytymisen luokkayhteisöstä niin pahana, että hän räjähtää. Hän tekee jonkun epätoivoisen teon, jolla pyrkii herättämään ulkopuolisen avun tarpeen esimerkiksi aikuisilta. Vain tällä tavalla kiusattu saa muut ymmärtämään tilanteen vakavuuden. Jos ristiriitoihin ei puututa heti alussa, ne voivat kasvaa vihaksi ja suuttumukseksi. (Hamarus 2008, 56-64.)

Suhdekriisi on kiusaamista, jossa kiusaaja ja kiusattu ovat voineet olla ystäviä, mutta heidän välilleen on tullut kriisi jostain ulkoisesta syystä. Kriisi voi olla ystävän luottamuksen petttäminen, kuten esimerkiksi toisen poikaystävän vieminen. Yhteisön normina on ystävän luotettavuus ja kun se petetään, syntyy valtaistelu ja kiusaaminen. Kiusatulle luodaan tarina, jota levitetään muulle yhteisölle. Yleistä on pahan puhuminen ja muun yhteisön ”puolien valinta”. Suhdekriisin taustalla on usein kuitenkin muita syitä, mutta tekojen seurauksena tilan-

ne on muuttunut kiusaamiseksi. Kiusaamisen selvittämistä pidetään hankalana, koska tilanteeseen linkittyy muita suhteita. Kiusaamisen selvittely ei etene sillä, että kiusaajat pakotetaan pyytämään anteeksi toisiltaan. Esimerkin kiusaaja voi kokea, että kiusattu ansaitsee kiusaamisen, sillä on vienyt tämän poikaystävän. (Hamarus 2008, 65-66.)

Ärsytyksestä johtuva kiusaaminen on kiusaamista, joissa ärsyttäjää on kiusattu. Kiusaamisessa vastuu on kiusatulla, joka ei suostu yhteisön normeihin ja asettua kiusatun rooliin, vaan yrittää toistuvasti tunkeutua porukkaan. Porukkaan pyrkiminen koetaan ärsyttävänä, koska kiusattua ei haluta porukkaan. Tästä seuraa, että kiusaaminen koetaan ärsyttäjän omana vikana. Ärsytyksestä johtuvassa kiusaamisessa kiusattu oppilas ei ymmärrä epävirallisia normeja, kuten sitä, miten kiusatun tulisi olla hiljainen ja alistettu. Ärsyttäjää voi jatkaa äänessä olemista ja pyrkimistä ryhmään, mutta kuitenkin toistuvasti hänet osoitetaan siitä pois. Ärsyttävälle kiusatulle ominaista ovat muutkin tekijät, kuin pelkkä porukkaan haluaminen. Kiusattu tulee fyysisesti liian lähelle ja tutustuu nopeasti, sekä puhuu pahaa toisista. Nämä piirteet vain lisäävät ärsytyksestä johtuvaa kiusaamista ja ulkopuolelle jättämistä. (Hamarus 2008, 67- 69.)

Häirintä koetaan myös kiusaamiseksi. Selkeistä erillisistä ilmiöistä ei ole kysymys, kun puhutaan kiusaamisesta ja sukupuolisesta häirinnästä. Sukupuolinen häirintä määritellään huomion ja lähestymisen yksipuolisuuden liittymisenä sukupuoleen. Se on ei-toivottua sanallista tai fyysistä lähestymistä. Tytöt ovat poikia yleisemmin häirinnän kohteena. Pojat kokevat olevansa fyysisesti vahvempia, jolloin syntyy valtasuhteisiin liittyvät erot. Häirinnässä on kyseessä usein heikon ja vahvan kohtaaminen. Oleellista on kiusatun oma kokemus. Jos oppilas kokee sukupuolista häirintää tai ahdistelua, vaatii tilanne välitöntä selvittämistä. (Hamarus 2008, 70.) Esimerkkeinä seksuaaliselle häirinnälle on fyysinen koskettelu tai sopimattomat vihjailut ja ehdottelut, tai äärimmillään raiskaus tai sen yrittäminen (MLL 2014).

Kiusaaminen ylettyy myös harmillisesti virtuaalimaailmaan. Internetissä tapahtuva kiusaaminen on koettu nuorten ongelmaksi, mutta myös aikuiset syyllystävät siihen. Netissä tapahtuva kiusaaminen kulkee nimikkeillä kunnianloukkaus tai laiton uhkaus. (Poliisi 2014.) Sähköinen kiusaaminen, eli saippaus, on kiu-

saamista sähköisten viestimien parissa. Nuoret viettävät yhä enemmän aikaansa netin sosiaalisessa mediassa, foorumeilla ja esimerkiksi galleriasivuilla. Kiusaaminen netissä on helppoa ja sitä edesauttaa nimettömyys, aikuisten poissaolo ja se, että kiusaaminen saadaan suuren joukkion nähtäväksi nopeasti. Sähköinen kiusaaminen voidaan jakaa kännykkä- ja nettikiusaamiseen. Kiusaaminen ei jää enää kotitietokoneille, sillä puhelimista on muuttunut tietoteknisiä laitteita, jotka ovat osa nuorten elämää. Kännykkäkiusaamista ovat pilasoitot, loukkaavat viestit tai soitot, sekä uhkailu ja kiristäminen kännykän kautta. Myös salaviestipalvelut, eli soitot ja viestit ilman lähettäjä tietoja, onnistuu esimerkiksi prepaid- liittymien kautta. Puhelimien kehitys mahdollistaa myös kuvien ja videoiden ottamisen kaikkialla. Valokuvat voidaan laittaa nettiin ilman kiusatun suostumusta ja kuvia voidaan muokata tai niistä voidaan tehdä esimerkiksi loukkaava verkkosivu. Netissä kiusaaminen voi ilmentyä sähköpostien lähettämisenä, juorujen, pilkkaavien viestien tai henkilökohtaisten tietojen levittämisenä, toisen nimimerkillä tai nimellä esiintymisenä ja esimerkiksi kuvien julkaisulla. Netissä kiusatun tavoittaa milloin vain ja kiusaajalla on rajoittamaton yleisö kiusaamiseen. (Hamarus 2008, 71-74.)

2.3 Oppilaiden roolit kiusaamistilanteessa

”Kaikki läsnä olevat ovat vastuussa kiusaamisesta. Kiusaaminen on ryhmäilmiö, ja kun kiusataan, jokainen on silloin mahdollistamassa kiusaamisen jatkumisen.” (Nuorten netti, MLL 2014.)

Se, miten oppilaat toimivat kiusaamistilanteissa, vaikuttaa jatkossa kiusaamiseen suhtautumiseen. Enemmistö oppilaista voi olla kiusaamisvastaisia, mutta itse kiusaamisen aikana he voivat toimia tavoilla joka vahvistaa ja ylläpitää kiusaamista. (Salmivalli 2003, 42.)

Kiusaaminen ei ole vain kiusatun ja kiusaajan välinen tilanne, vaan se koskettaa hyvin monia muita henkilöitä. Kiusaamisessa on usein läsnä muita oppilaita ja nekin, jotka eivät ole läsnä, ovat tietoisia kiusaamisesta. Voidaan sanoa että kiusaamistilanteessa oppilailla esiintyy erilaisia rooleja. (Salmivalli 1999,46.)

Kiusattu, eli uhri, on oppilas jota toistuvasti kiusataan. Häntä kiusaa aina vahvempi osapuoli. (Nettineuvo 2014.) Yksiselitteistä vastausta ei löydy, miksi tullaan kiusatuksi. On kuitenkin syitä, jotka lisäävät riskiä. Ulkoinen olemus, kuten erilainen ruumiinrakenne, esimerkiksi lihavuus tai laihuus, voi olla riski kiusatuksi joutumiselle. Kiusatuksi joutumisen riskiä lisää erityisesti arkuus ja herkkyyys, sillä kiusaaja hakee helppoa uhria, joka ei helposti pysty puolustautumaan itse tai jota muut oppilaat eivät puolusta. Sen vuoksi usein kiusatuksi joutuukin uusi oppilas, jolla ei vielä suojaavaa kaveripiiriä löydy ja on tilanteessa selkeästi heikompi osapuoli. Vaikka jotkut tietyt ominaisuudet saattaisivat ennustaa kiusaamiseksi joutumista, ei pidä ajatella, että kiusattuna olemiselle on joku syy tai kiusaaminen olisi heidän vastuullaan. (Salmivalli 2003,38.)

Kiusaajan roolissa on siis henkilö, joka aloittaa kiusaamisen ja yllyttää muita mukaan (Nettineuvo 2014). Syitä sille, miksi kiusaaja kiusaa on monia. Kiusaamiseen liitetään usein vallanhalu, pelko, ryhmäpaine, kateus tai psykologinen projektio. Usein kiusaaminen ilmentääkin yksilön tai ryhmän ongelmia. (Höistad 2003, 64.)

Kiusaajan apuri on yksi tärkeä osa kiusaamisen kannalta. Apuri ei aloita kiusaamista, mutta menee helposti kiusaamiseen mukaan ja auttaa kiusaajaa. Apuri tukee kiusaamista ja toimii seuraajana kiusaamistilanteessa. Kiusaamisen tukija usein myös kannustaa kiusaajaa jatkamaan, jos hän seuraa ja nauraa tilanteessa, eikä tee mitään lopettaakseen sitä. (Suomen mielenterveysseura 2014.)

Kannustajina toimii myös joukkio, joka tulee seuraamaan tilannetta ja esimerkiksi naureskelevat kiusaamiselle. Näin he tarjoavat kiusaajalle myönteistä kokemusta ja kannustavat jatkamaan kiusaamista. (Salmivalli 2010, 42.) Puolustaja on rooliltaan henkilö, joka yrittää lopettaa kiusaamisen ja asettuu uhrin puolelle. Puolustaja myös kertoo kiusaamisesta vanhemmille tai opettajille (Suomen Mielenterveysseura 2014). Hiljainen hyväksyjä vetäytyy sivummalle, eikä ole huomaavinaan kiusaamista (Salmivalli 2010, 42). Ulkopuolinen hiljainen hyväksyjä ei tee mitään puolustaakseen uhria tai kerro asiasta aikuiselle. Näin hiljainen hyväksyjä toiminnallaan vahingossa hyväksyy kiusaamisen. (Suomen Mielenterveysseura 2014.)

2.4 Koulukiusaamisen yleisyys Suomessa ja Sastamalassa

”Tuskin on sellaista koulua, jossa kiusaamista ei lainkaan esiintyisi.”
(Salmivalli 2010, 17).

Tutkimusten mukaan 5-15 prosenttia peruskouluikäisistä lapsista ja nuorista on kokenut kiusaamista (Salmivalli 2010, 17).

Kiusatuksi itsensä kokevien lasten ja nuorten osuus pienenee tasaisesti iän myötä. Tätä selitetään sillä, että kiusaavat lapset tulevat valikoivimmiksi keneen kiusaaminen kohdistetaan. Ikävuosien kasvaessa ja esimerkiksi yläasteelle siirryessä, kiusattujen määrä pysyy samana, mutta kiusaajia on enemmän. Näin ollen kiusatulla on enemmän kiusaajia ja kiusattu kokee enemmän toistuvaa kiusaamista. (Salmivalli 2010, 18.)

Kiusaamistilanne peruskoulun jälkeen laskee. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskysely paljastaa, että kiusaaminen vähenee peruskoulun jälkeisissä oppilaitoksissa. Toistuvasti kiusatuksi joutuu ammatillisissa oppilaitoksissa viisi prosenttia ja toistuvasti kiusaavia löytyy saman verran. Lukiossa kiusatuksi tulleiden määrä on pienempi, noin kahden prosentin luokkaa. (Salmivalli 2010, 22.)

Yleisesti Sastamalassa koulukiusaamista esiintyi vuonna 2013 peruskoulussa noin prosenttiyksikön enemmän koko maahan verrattuna. Sastamalassa kiusaamista vähintään kerran viikossa kokevien opiskelijoiden määrä on 8 prosenttia vuotena 2013. (Luopa, Kivimäki, Nipuli, Vilkki, Jokela, Laukkarinen & Paananen 2013.)

3 KOULUKIUSAAMISEN VAIKUTUKSET JA ENNALTAEHKÄISY

3.1 Yksilötason vaikutukset

Kiusaaminen vaikuttaa monella tavalla henkilöön niin yksilö- kuin yhteisötasolla. Kiusaamisen vaikutukset eivät ole yksiselitteisiä ja niistä voi kärsiä niin kiusattu kuin kiusaaja, sekä muu pahoinvoiva yhteisö.

Kiusaaja oppii kiusaamisestaan tietyn mallin ja mieltää kiusaajan roolin myös tulevaisuudessa. Hänellä on malli omasta roolistaan yhteisössä. Rooli voi esiintyä myöhemmin työpaikkakiusaamisena. Jos kiusaaja pääsee johtavaan asemaan, voi hän kiusata muita hallinnoivin keinoin ja näin tehdä työyhteisöstä pahoinvoivan ja epämieluisan. Se voi myös johtaa työntekijöiden sairauspoissaoloihin. (Hamarus 2008, 78.)

Kiusattuun kohdistuu vakavammin yksilötason vaikutuksia. Pitkäjaksoinen kiusaaminen aiheuttaa henkisiä ongelmia, jotka voivat tulla myöhemmin esiin. Kansainvälisessä sairaalatutkimuksessa tutkittiin psyykkisten sairauksien taustatekijöitä, eli sitä, mistä traumat sairastaville henkilöille oli saanut alkunsa. 30-80 % skitsofreniaa sairastavilta löytyi taustaltaan seksuaalista tai fyysistä väkivaltaa. Tähän luetaan mukaan myös koulukiusaaminen. Koulukiusaaminen voi aiheuttaa pitkiä sairaalajaksoja, terapiakäyntejä, sairauslomia ja varhaista työkyvyttömyyseläkkeelle jäämistä. (Hamarus 2008, 79.)

Kiusaaminen voi vaikuttaa kiusattuun henkisen hyvinvoinnin ja mielialojen ongelmina. Kiusaaminen alentaa itsetuntoa, aiheuttaa masentuneisuutta ja saa aikaan jopa itsetuhoisia tekoja tai ajatuksia sekä ahdistuneisuutta. (MLL 2014.)

Seurauksena kiusaamisesta, kiusatulla voi esiintyä luottamuksen puutetta ihmissuhteissa. Erityisesti pojilla esiintyy läheisyyden pelkoa myöhemmin seurasuhteissa. Myös riski tulla työpaikkakiusatuksi on suuri seuraus koulukiusaamisesta. (MLL 2014.)

Kiusaaminen vaikuttaa myös kiusattuun fyysisesti. Paitsi fyysisen väkivallan kivut, voi kiusatulla esiintyä fyysisiä kipuja esimerkiksi päänsärkynä tai vatsavaivoina. Kiusaaminen voi aiheuttaa vereen jääviä tulehdustiloja, jotka myöhemmin voivat esiintyä sydän- ja verisuonitauteina. (Yle 2014.)

Opiskelun kannalta kiusaaminen vaikuttaa myös ammatinvalintaan. Kiusattu tekee valintoja opinnoissa joita kiusaaja ei valitse tai mihin kiusaaja ei osallistu. Näin ollen kiusattu saattaa jättää tietoisesti haluamiaan valinnaisopintoja pois kiusaamisen pelossa. Kiusaaminen muovaa kiusatun omaa identiteettiä ja alkaa ohjata ammatinvalintaa. (Hamarus 2008, 79.)

3.2 Yhteisötason vaikutukset

Kiusaaminen vaikuttaa oppimisympäristön turvallisuuteen ja näin ollen myös kouluviihtyvyyteen ja oppimiseen. Jos ilmapiirissä on pelkoa ja jännittyneisyyttä, on oppiminen vaikeaa. Tällaisesta ilmapiiristä kärsii myös luovuus ja ilmaisu arvostelun pelosta. Kun oppimisesta tehdään vastenmielistä, ilo loppuu ja kouluun meno tuntuu vaikealta. (Hamarus 2008, 76.)

Oppilaille on annettu ohje puuttua kiusaamiseen, jos he sitä havaitsevat. Jos kaikki toimisivat näin, saataisiin kiusaaminen tukahdutettua jo alkuvaiheessa. Yhteisössä, missä esiintyy kiusaamista, on myös pelkoa. Siihen puuttuminen on korkea kynnyks useinkin johtuen pelosta joutua itse kiusatuksi. Oppilaat odottavat mieluummin aikuisen puuttumista kiusaamiseen ja näin ne oppilaat, jotka kiusaamista ovat seuranneet sivusta, kokevat väliintulon helpottavana. (Hamarus 2008, 76.)

Jos yhteisö on kiusaava, saattaa vastuu siihen puuttumiselta tuntua hankalalta ja pelottavalta. Kysymys, miksi minun tulisi puuttua, jos muutkaan ei puutu, siirtää vastuuta muille. Myös pelko siitä, että kantelun jälkeen kiusaamisesta kertunut suljetaan pois ryhmästä, vaikuttaa kiusaamiseen puuttumiseen. (Hamarus 2008, 77.)

Oppilaat ovat usein perillä luokassa tapahtuvasta kiusaamisesta. Kuitenkin siihen harvemmin puututaan. Jos kiusattu on ystävä tai sukua, puututaan kiusaamiseen herkemmin. Vastuuta kiusaamisesta kertomisesta siirretään erityisesti isossa porukassa muille; yhtä hyvin joku muu voi kertoa kiusaamisesta eteenpäin. Samaa tapahtuu aikuisten keskuudessa. Kiusaava yhteisö voi vaikuttaa ehjältä ja hyvinkin yhteisölliseltä, mutta kun tätä tarkastellaan lähemmin voi näennäiseen ja pintapuoliseen yhteisöllisyyteen liittyä jonkun jäsenen eristäminen. Kiusaavaa yhteisö perustuu pelolle ja toiseuden tuottamiselle jollekin ryhmän jäsenelle. Kiusaamisen avulla rakennettu yhteisö on keinotekoinen ja se perustuu vallan väärinkäytölle (Hamarus 2008, 78.)

3.3 Koulukiusaamisen ennaltaehkäisevät toimintamallit

Koulukiusaamisesta puhutaan paljon ja kiusaamisen vähentämiseen löytyy monia tapoja. Kiusaamisen vähentäminen vaatii asenteiden muutosta, konkreettisia toimenpiteitä, sekä koulun ja kodin yhteistyötä (Yle, 2014).

Ensinnäkin oppilaitoksen on tiedostettava, että myös heidän oppilaitoksessaan kiusaamista tapahtuu. Vain myöntämällä asian, voi kiusaamisen vastainen työ lähteä käyntiin. Jos tietoa kiusaamisen tilanteesta ei ole, on hyvä toteuttaa kyselylomakekartoitus joko koko koululle tai luokalle, saaden selville kiusaamisen tilanteen. Kyselystä ei kuitenkaan ole hyötyä, jos se ei johda minkäänlaisiin toimenpiteisiin. (Salmivalli 2010, 55-57.)

Kiusaamisen vastaiset työryhmät ovat ryhmiä, joiden tehtävänä on hoitaa ja puuttua yksinomaan kiusaamistapauksiin. Työryhmä osoittaa, että kiusaamiseen panostetaan ja siihen sitoudutaan. Ryhmä myös selkeyttää kiusaamistapauksien selvittämistä niin, että tapaukset saadaan systemaattisesti hoidettua. Kiusaamisen vastaisia työryhmiä on hyödynnetty KiVa Koulu ohjelmassa. (Salmivalli 2010, 58.)

Työryhmiä voidaan perustaa myös opiskelijoiden keskuudessa. Koska opiskelijat ovat tietoisempia koulussa tapahtuvasta kiusaamisesta, voi tätä hyödyntää. Tarkoituksena on, että opiskelijat tulevat tietoisemmiksi kiusaamisesta ja halua-

vat itse kehittää tapoja kiusaamisen vähentämiseksi. Työryhmillä on ennaltaehkäisevä vaikutus ja saa opiskelijat motivoitumaan kiusaamista vastaan. Tämä menetelmä auttaa myös koulussa tapahtuvaan me-hengen luomiseen. Työryhmillä on myös vaikutusta asenteiden muutokseen. (Salmivalli 1999,179).

Kiusaamisen vähentämiseksi kouluilla on hyvä olla olemassa kiusaamisen vastainen toimintamalli. Toimintamallissa tulee ilmi menettelytavat kiusaamisen ehkäisemiseksi ja puuttumiseksi. Toimintamalli tuo varmuutta henkilökunnalle ja uskoa omaan osaamiseen puuttua ja ennaltaehkäistä kiusaamista. Jos epäilyksiä omista toimintatavoista löytyy, voi asian tarkistaa toimintamallista. Jo kehitysvaiheessa, aikuiset onnistuvat pohtimaan tehokkaimpia keinoja kiusaamiseen puuttumiseen ja puhumaan yhdessä kiusaamisongelmasta. Toimintamalli auttaa tehokkaaseen puuttumiseen ja luo opiskelijoille turvallisuuden tunnetta. (Salmivalli 2010, 61.)

”Kiusaamisen vastaisen toimintamallin tulee olla riittävän konkreettinen. Sen tulisi sisältää ohjeet paitsi akuuttien, esille tulevien kiusaamistapausten varalle myös kiusaamista ennalta ehkäisevästä toiminnasta.” (Salmivalli 2010, 61).

Luokkatasolla kiusaamista voidaan ehkäistä lisäämällä oppilaiden tietoisuutta kiusaamisesta. Ongelmista pitää osata puhua ja oppia tuntemaan oma toimintansa ja roolinsa kiusaamistilanteessa. Kun oppilaat tarkkailevat omaa toimintaansa, voivat he havaita olleensa esimerkiksi eri rooleissa ja hyväksyneen kiusaamisen jopa vahingossa. (Salmivalli 2010, 69.)

Koulun yhteiset säännöt kiusaamista vastaan osoittavat sitoutumista ja halua muutokselle. Sääntöjen tulee koskea jokaista ja toteutumista tulisi seurata. Säännöissä olisi hyvä olla muitakin, kuin kieltojen muodossa olevia kohtia ja sääntöjä. Esimerkiksi ”yritä rohkaista syrjään jäänyttä opiskelijaa mukaan” kehottaa myös muita kuin itse kiusaamiseen osallistuvia ehkäisemään ja saamaan näin hyväksyvämpää ilmapiiriä aikaan. Jos sääntöjen toteutumista ei ollenkaan seurata tai sääntöjen rikkomisesta ei saa sanktiota, ovat säännöt hyödyttömät. Tulee myös muistaa, että sääntöjä noudattaessa on osoitettava kiitosta. (Salmivalli 2010, 70-71.)

Ryhmäyttämispäivät luovat turvallisuutta luokassa. Ryhmäyttäminen on tärkeää tehdä aina uuden ryhmän kokoontuessa ensimmäisinä kertoja ollessa yhdessä. Ryhmäyttäminen tuo viihtyvyyttä ja iloa yhteisten kokemusten kautta koko ryhmälle. Ryhmädynamiikka rakentuu joka syksy uudestaan ja tämän vuoksi ryhmäyttämistä on hyvä tehdä myös muiden, kuin uusien ryhmien kanssa. Tällaiset päivät mahdollistavat ryhmän tutustumista toisiinsa ja auttavat opiskelijoita pääsemään oman ryhmänsä jäseniksi. Ryhmäyttämispäivissä on tärkeää, että luokanohjaajat ovat aktiivisesti mukana. (Salovaara & Honkonen 2011, 145-146.)

Keinoina kiusaamisen vähentämiseen voi hyödyntää erilaisia eläytymis- ja roolinottoharjoituksia. Ideana harjoituksissa on asettua rooleihin, missä muutoin ei ehkä ole. Rooliharjoituksissa pyydetään esimerkiksi eläytymään kiusatun ja kiusaajan asemaan. Muut opiskelijat voivat seurata vierestä ja tehdä havaintoja. Näin ollen saadaan konkreettista huomiota herätettyä ja esitettyä lisäkysymyksiä muille oppilaille sekä eläytyjille. Kysymyksinä voi toimia esimerkiksi miltä heistä tuntui ja mitä mielessä liikkui. Kaikille rooliharjoitukset eivät ole hyvä vaihtoehto. Rooliharjoituksia onnistutaan toteuttamaan myös pienryhmäkeskusteluilla. Opiskelijat voivat jakaa omia kokemuksiaan vaikka kiusatuksi joutumisesta, jonka jälkeen heille voidaan esittää tarkentavia kysymyksiä. (Salmivalli 2010, 72-73.)

Osallisuus luo turvallisuutta oppilaitokseen. Tavoite on kehittää toimintakulttuuria aktiiviseksi ja lisätä opiskelijoiden osallisuutta ja nuorten kuulemista. Oppilaitoksissa on tärkeää järjestää yhteistoimintaa ja osallistumismahdollisuuksia. Kun oppilaat saavat itse olla mukana toteuttamassa ja miettimässä eri toimintakeinoja ja toteutustapoja, myös motivaatio kasvaa. Osallisuus aikaansaa turvallisuutta sekä tekee elinympäristöstä myönteisen. Aktiivisuus ja positiivisuus voivat välittyä muun muassa oppilaskunnan, tutor-toiminnan tai tukioppilastoiminnan kautta. (Salovaara & Honkonen 2011, 68-69).

Ennaltaehkäisevää työtä kiusaamiseen liittyen tulisi tehdä suunnitelmallisesti läpi lukuvuoden. Kiusaamisen ennaltaehkäisevää työtä ei voi toteuttaa vain muutaman kerran vuodessa. Ennaltaehkäisevän työn tulee olla mukana arjen jokapäiväisissä töissä kiusaamisen havaitsemisella, siihen puuttumisella ja seurannalla. Tempaukset ja erilaiset teemapäivät toki tukevat ennaltaehkäisyä ja

muodostavat eheän kokonaisuuden. Kiusaamattomuuden toimenpiteitä voi selkeyttää vuosikellolla, jossa käsitellään milloin kiusaamista voidaan luontevasti nostaa esille esimerkiksi eri aineissa. Vuosikello voi rakentua seuraavasti: Kyselyt → Päivänavaukset, teemapäivät → Tukioppilaat, tutor, verso → Normit, säännöt, kiusaamattomuussuunnitelma → Oppilashuolto → Aihekokonaisuudet → Eri oppiaineet → Kodin ja koulun yhteistyö, vanhempainillat. Vuosikellon avulla pyritään turvallisen yhteisön rakentamiseen. Vuosikello kertoo siitä, että kiusaamisen ennaltaehkäisevä työ on suunnitelmallista ja hyvin valmisteltua. (Hamarus 2008, 149-151.) Vuosikello auttaa myös näkemään kiusaamisen eri näkökulmista. Harvoin kerran sanottu asia jää opituksi tavaksi. Siksi kiusaamisen esilläpito ja siitä aktiivisesti puhuminen auttaa ehkäisemään kiusaamista. (Saloviita 2009, 141.)

3.4 Koulukiusaamisen puuttumisen toimintamallit

Kiusaamiseen puuttuminen on jokaisen tehtävä. Aikuisten tulisi olla luottamuksen arvoisia niin, että kiusaamiseen puututaan jämäkästi ja kiusaaminen saataisiin loppumaan. Puuttuminen tulisi tehdä hyvin ja niin, että kiusattu uskaltaa jatkossakin tulla sanomaan kiusaamisesta jos se jatkuu. Kiusaamiseen on puuttuttava välittömästi. (Hamarus 2012, 59.)

”Kiusaaminen ei lakkaa itsekseen vaan pahenee jatkuessaan.”
(Hamarus 2012, 59).

Tärkeää on, että oppilaitoksissa on tarpeeksi väyliä, joiden kautta opiskelijat voivat tulla kertomaan kiusaamisesta. Kiusaamisesta ei haluta tulla kertomaan muiden kuullen tai nähden. Kertomisesta pitäisi tehdä sellaista, ettei se kiinnitä erityistä huomiota. Opettajan jääminen luokkaan hetkeksi oppitunnin jälkeen voi esimerkiksi toimia tällaisena väylänä. Luottamusväylänä, jolle kiusaamisesta voi kertoa on kouluterveydenhoitaja, kuraattori, koulupsykologi tai joku muu henkilö, joka voi selvittää kiusaamistapauksia. Opiskelijoilla tulisi myös olla paikka jossa asiansa voisi esittää kirjallisesti. Tällaisena väylänä toimii esimerkiksi palautepostilaatikko, johon oppilaat saavat laittaa kirjeitään ja antaa nimettömästi palautetta. Postilaatikko tulisi tyhjentää säännöllisesti. (Hamarus 2008, 117-118.)

Kiusaamisen noustessa esiin on siihen puututtava ja tapausta käsiteltävä. Kiusaajan kanssa kiusaamisen käsittely on oltava keskustelevaa, ei kuulustelua. Yleensä kiusaavat henkilöt voivat itsekkin pahoin, eivätkä kaipaa tunnetta, että ovat läpikohtaisesti huonoja ihmisiä. Keskustelussa voidaan käydä läpi, mikä on ollut kiusaajan toiminnan takana. Tärkeintä on, että aikaan saadaan vuoropuhelu ja päästään yhteisymmärrykseen kiusaamisen loppumisesta. (Höistad 2003,134.)

Kansainvälisesti tunnetuin kiusaamistapauksissa käytetty keskustelumenetelmä on Pikasin malli. Pikasin malli toimii hyvänä välineenä, kun kiusaamiseen puuttuminen halutaan käydä yksittäisten keskustelujen kautta ja kiusaajia on monia. Tämä malli perustuu kiusaamisen välittömään loppumiseen ja tuen antamiseen kiusatulle. Mallin käyttö edellyttää sen käyttäjältä hyvää perehtymistä. Suggestiivisen käskyn menetelmä perustuu kiusaamista selvittävän aikuisen auktoriteettiin. Keskustelu aloitetaan ensin tilanteen selvittämisellä, jossa mennään suoraan asiaan ja vaaditaan kiusaamisen lopettamista. Toisessa vaiheessa kiusaaja oppilas saa tilaisuuden kertoa ja selittää tilanne, häntä kuunnellaan. Seuraava vaihe on tärkeä, käännekohdan aika. Aikuinen asettaa kiusaajan tekemään tilanteeseen ratkaisun esimerkiksi kysymällä ”mitä voisimme asialle tehdä?”. Jos kiusaaja ei keksi ratkaisua, voi aikuinen ehdottaa kiusaamisen loppumiseen toimintatavan. Kun ratkaisuehdotuksesta on sovittu, sovitaan tapaaminen, jossa katsotaan kiusaamisen tilannetta. (Salmivalli 2010, 76-82.)

Yhteisen huolen menetelmä on hyvin samanlainen kuin suggestiivisen käskyn menetelmä. Keskustelun kulku on hyvin samanlainen. Suurin ero on sävy, jolla keskustelut käydään. Kiusaajien kanssa keskustelut käydään yksitellen ja vasta sen jälkeen keskustellaan kiusatun kanssa. Näin vältetään tilanne, jossa ajatellaan, että kiusattu olisi kannellut asiasta. Tavoitteena keskustelussa on luoda turvallisuudentunnetta, sekä osoittaa, että ollaan kiusatun puolella ja hänen parastaan ajatellaan. Seurantakeskustelut toteutetaan sovitusti yksitellen, jonka jälkeen lopuksi järjestetään yhteiskeskustelut kiusaamiseen osallistuvien kanssa. Kun on sovittu vielä yhteisesti kiusaamisen loppumisesta ja päätöksistä ollaan yhtä mieltä, voidaan siirtyä lopulliseen ryhmätapaamiseen, jossa kiusattu on mukana. Viimeistään tässä vaiheessa kiusaamisen pitäisi olla loppunut ja muutos kiusaamiselle on tehty pysyväksi. (Salmivalli 2010, 76-82.)

4 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

4.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymyksinä tarkastellaan, millaisia kiusaamiseen liittyviä puuttumisen keinoja on käytössä toisella asteella ja millaisia menetelmiä kouluilla on tarjota kiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Opinnäytetyössä tutkitaan niin oppilaiden, kuin henkilökunnan näkökulmaa kiusaamisen puuttumisen toteutukseen. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan nykyistä kiusaamistilannetta.

Tutkimuksessa selvitetään, miten opiskelijat itse onnistuisivat vaikuttamaan kiusaamisen ehkäisyyn. Tutkimuksessa selvitetään myös pystyisikö nuorisotyö olemaan mukana koulutyössä.

4.2 Koulujen esittely ja kouluterveyskyselyn tulokset kouluittain

Opinnäytetyöni kohdistin Vammalan lukioon ja Sastamalan koulutuskuntayhtymän Vammalan alueen toisen asteen ammatillisiin oppilaitoksiin. Oppilaitokset sijaitsevat Sastamalassa.

Vammalan lukio on perustettu vuonna 1904. Siitä kertoo lukion motto *”hengenviljelyä ja viisauden rakkautta vuodesta 1904”*. Vammalan lukio aloitti toimintansa Tyrvään Suomalaisena Yhteiskouluna. Sen jälkeen Vammalan lukio kantoi nimiä Tyrvään Yhteiskoulu, Tyrvään Yhteislyseo ja Vammalan Yhteislyseo. Vuonna 1973 tuli lukioista kunnan koululaitokseen kuuluva ja nimi vakiintui Vammalan lukioksi. Vammalan lukio sijaitsee Rautaveden rannalla. (Vammalan lukio 2014.)

Vammalan lukio antaa monipuolisen oppimisympäristön. Aktiivinen yhteistyö EU-rahoitteisten projektien kautta lisää lukion kansainvälisyyttä. Lukiossa on runsas kielivalikoima ja mahdollisuus tehdä opintomatkoja. Lukiossa on myös tarjolla lajilinjoja, joihin saa tehostettua valmennusta ja opetusta lentopallossa ja salibandyssä. Lukiossa on mahdollisuus suorittaa lukiodiplomeita juuri kyseisissä lajeissa tai esimerkiksi musiikissa ja kuvataiteessa. Opiskelijoita lukiossa on

noin 300. Vammalan lukio tarjoaa opintoja myös aikuisille ja toisen asteen opiskelijoille, eli ammattilukiolaisille. (Vammalan lukio 2014).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyssä eroja edellisen vuoden vastauksiin kiusaamiseen liittyen ei paljoa esiintynyt. Esiintyvyys on vähäistä ja verrattain koko maahan prosenttiosuudet ovat kiusaamiseen liittyen pienempiä prosenttiyksikön verran. Vuodesta 2005 vuoteen 2011 on kiusaamisen kokeminen vähintään kerran viikossa kasvanut Sastamalassa lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla muutaman prosenttiyksikön, mutta parin vuoden aikana prosenttiosuus on pysynyt samana, eikä muutoksia liiemmin ole. (Luopa, Kivimäki, Nipuli, Vilkki, Jokela, Laukkarinen & Paananen 2013.)

Vammalan ammattikoulu on osa SASKYä eli Sastamalan koulutuskuntayhtymää. He ovat koulutuksen tarjoaja, jonka perustavoitteena on olla laadukas ja työelämän tarpeita vastaava. Koulutus antaa valmiudet jatko-opiskeluun ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. (SASKY 2014.)

Vammalan ammattikoulun opetus on nykyaikaista ja ammattitaitoista. Sen takaa henkilökunnan jatkuva kehitys. Oppimisympäristö on opiskelijoille viihtyisä, sillä opetustiloja ja –välineitä kehitetään kaiken aikaa. Vammalan ammattikoulussa on mahdollisuus kansainväliseen toimintaan eurooppalaisten yhteistyökoulujen kanssa. (SASKY 2013.)

Vammalan ammattikoulussa perustutkinnon voi suorittaa seuraavilla aloilla: Matkailu-, ravitsemus- ja talousala, Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala ja Tekniikan ja liikenteen ala. Lisäksi SASKYssa voi opiskella kulttuurialaa, luonnonvara- ja ympäristöalaa, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alaa ja luonnontieteiden alaa. Sastamalan koulutuskuntayhtymän jäsenkuntia ovat Huittinen, Hämeenkyrö, Ikaalinen, Juupajoki, Keuruu, Kihniö, Multia, Mänttä-Vilppula, Nokia, Parkano, Punkalaidun, Ruovesi ja Sastamala. (SASKY 2013.)

Perustutkinnon kesto on 3 vuotta eli 120 opintoviikkoa. Opetuksessa hyödynnetään tietotekniikan ja verkko-opetuksen mahdollisuuksia. Vähintään 20 opintoviikkoa toteutetaan työssäoppimisena käytännön työtehtävissä. (SASKY 2013.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyssä Sastamalan Ammatillisten oppilaitoksien tulokset 1. ja 2. luokilta ovat kiusaamisen osalta pysyneet samana vuodesta 2009. Vastaajista kiusattuna vähintään kerran viikossa oli vuonna 2009 5 %. Vuonna 2011 piikki kiusaamisessa oli hieman korkeampi, 6 % koki kiusaamista vähintään kerran viikossa. Muutamassa vuodessa tulosta on onnistuttu laskemaan takaisin vuoden 2009 tuloksiin. Verrattuna kiusaamista koko maan tilanteeseen on kiusaamisprosentti korkeampi Sastamalassa prosenttiyksikön verran. Valtakunnallisesti kiusaamisprosentti on 4 %. Muuhun Pirkanmaahan verrattuna Sastamalassa prosenttiosuus koulukiusaamiseen on sama 5 %. (Luopa, Kivimäki, Nipuli, Vilkki, Jokela, Laukkarinen & Paananen 2013).

4.3 Aineiston keruu

Toisen asteen opiskelijoille toteutin webropol-kyselyn (liite1) kiusaamisesta, joka kuvastaa kvantitatiivista puolta eli määrällistä tutkimusta. Määrälliselle tutkimukselle ominaista on suuri vastaajajoukko. Aineiston keruuna internetissä tapahtuva kysely on hyvä, sillä opiskelijat ovat hajallaan toisistaan ja jakautuneet eri oppilaitoksiin ja luokkiin. Aineiston keräämisen tapana kyselyn toteutus nettissä on paitsi kustannustehokas myös hyvä keino, kun tutkitaan henkilökohtaisia asioita. Kyselyn huonona puolena toimii hidas vastausten tulo takaisin tutkijalle. (Vilkkä 2007, 28.) Kysely koostui 41 kysymyksestä, joissa havainnoitiin taustatietoja, omaa kokemusta kiusaamisesta, kiusaako opiskelija itse ja lisäksi ilmapiiriä luokassa. Tärkeänä osana kiusaamiskyselyä oli ennaltaehkäisevien ja puuttuvien keinojen kehittäminen. Kyselyä testasin opiskelijakaverillani sekä opinnäytetyöohjaajallani. Kysely oli avoinna vastattavissa 20.-31.10.2014, eli noin kaksi viikkoa. Linkki kiusaamiskyselyyn saatesanojen kanssa löytyi Wilmasta. Muistutus kyselyyn vastaamisesta oli puolivälissä kyselyn toteutusta. Ennen kyselyn aukeamista kerroin opinnäytetyöstäni ja kiusaamiskyselystä koko Vammalan lukiolle koulun infotilaisuuden yhteydessä. Ajankohta ei olisi voinut olla parempi, sillä samalla viikolla oli Ajankohtaisen kakkosen kiusaamisilta, jossa mukana oli myös Sastamalalaisia peruskoululaisia. Toisaalta, infotilaisuuden ja vastausajan väliin sijoittui syysloma, joten suuri joukko saattoi jo unohtaa kyselyn tarpeellisuuden.

Laadullisessa tutkimuksessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa toteutin toisen asteen henkilökunnalle haastattelut (liite2) paikan päällä, virtuaalihuoneessa, puhelimitse ja sähköpostilla. Haastatteluista opettajilta ja muulta henkilökunnalta yritin saada Wilmaan laitettun viestin muodossa. Viestissä ilmeni opinnäytetyöni sisältö, kuka olen ja mitä opiskelen. Vaikka painotin hyötysuhdetta koulun toimintaan, ei yhteydenottoja tullut. Työsarkaa lisäsi haastateltavien pyytäminen henkilökohtaisesti mukaan. Haastattelu perustuu kuitenkin vapaaehtoisuudelle, eikä henkilökuntaa voi pakottaa mukaan. Haastateltavat valikoituivat satunnaisesti tai suosituksien myötä, niin Vammalan lukioista, kuin Vammalan ammatillisesta oppilaitoksesta. Aineisto käsiteltiin niin, että haastattelut tallennettiin ja litteroitiin pääpiirteittäin tekstimuodoksi. Haastattelukysymykset oli jaettu eri teemoihin, joka helpotti aiheiden kirjaamista sekä selkeytti haastattelun runkoa ja toteutusta. Haastattelun teemoina toimivat taustatiedot, kiusaaminen, ryhmän luokkahenki, kiusaamisen ennaltaehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen. Haastattelun etuina toimii joustavuus. Kysymykset onnistutaan esittämään siinä järjestyksessä, kuin haastatteli kokee aiheelliseksi. Lisäksi kysymyksiä pystytään tarkentamaan ja välttämään väärinymmärrettyjä kysymyksiä. Teemahaastattelussa pyritään löytämään vastauksia tutkimukseen liittyvissä asioissa ja ongelmassa, eikä haastattelussa voida kysyä mitä tahansa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 72-75.)

4.4 Aineiston analyysi

Analysoin kiusaamiskyselyn tulokset webropolin kautta. Vastauksista sain selkeät prosenttiosuudet vastauksien jakautumisesta ja tuloksista. Tämä selkeytti tulosten tutkimista. Lisäksi avoimien kysymysten vastauksista etsittiin samankaltaisuudet ja eniten esiintyneet asiat nostettiin ilmi. Esimerkiksi kehittämisideoiden kirjaamisessa, oli mielestäni hyvä, että vastauksia ja ideoita oli paljon ja ne olivat erilaisia. Tutkimuksessani käytin myös kuvioita havainnollistamaan tutkimustuloksia. Kuviot antavat lukijalle heti kuvan tulosten jakautumisesta. (Vilkkä 2007,135).

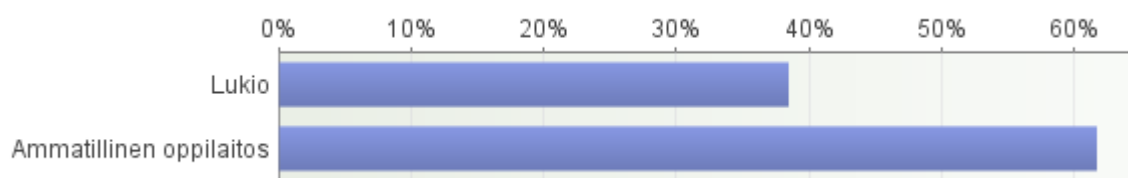
Sisällönanalyysissä kuunnellaan ja kirjoitetaan haastattelut auki. Sen jälkeen aineistoa analysoidaan ja siihen perehdytään. Haastattelussa nousseet huomiot haastateltavien vastauksista, niiden samankaltaisuuksista ja erilaisuuksista, etsittiin. Kun tulokset oli yhdistelty, muodostui kokonaisuus, jossa epäolennainen on jätetty pois ja haastattelussa nousseet asiat tiivistetty. (Tuomi & Sarajärvi 2013,107-109). Haastattelujen tulokset kirjoitettiin teemojen mukaisesti.

Syrjäläisen mukaan sisällön analyysi koostuu seuraavista vaiheista. Aluksi tutkija herkistyy ja perehtyy tutkittavan aiheen aineistoon. Tämän jälkeen aineisto sisäistetään ja luokitellaan karkeasti eri luokkiin ja teemoihin. Ilmiöiden toteaminen ja poikkeusten löytäminen on osa sisällön analyysiä laadullisessa tutkimuksessa. Ristiinvaldointi on tulosten puoltamista ja horjuttamista muun aineiston avulla. Lopuksi analysoinnin vaihe päätetään johtopäätöksiin ja tulkintaan tutkimuksen tuloksista. (Metsämuuronen 2001, 54.)

5 KYSELYN TULOKSET

5.1 Taustatiedot

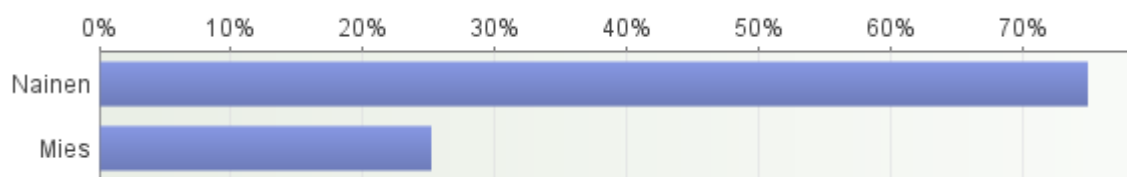
Kiusaamiskyselyssä kartoitetaan tilannetta yleisesti toisella asteella. Tarkoitus ei ole vertailla esimerkiksi missä kiusaamista tapahtuu eniten. Webropol-kyselyyn vastasi 159 opiskelijaa toiselta asteelta. Vastausprosentti on lukiossa 20 % ja ammatillisessa oppilaitoksessa 11,4 %. Taustatiedoissa kysyttiin oppilaitosta, johon vastaajien määrä oli 159.

KUVIO 1. Vastaajien jakauma oppilaitoksien kesken

Enemmän vastauksia tuli ammatillisesta oppilaitoksesta. Lukioista kyselyyn vastanneita oli 39% ja ammatillisesta oppilaitoksesta yli 61%. Pitää kuitenkin huomioda, että ammattikoulussa opiskelijoita on enemmän kuin lukiossa ja prosentuaalisesti lukion vastausprosentti oli korkeampi.

Kysymykseen sukupuolesta vastaajien määrä oli 159.

KUVIO 2. Sukupuolijakauma.

Naiset ovat vastanneet kyselyyn huomattavasti miehiä aktiivisemmin. Vastaajista jopa yli 70 % oli naisia. Vastaajien keski-ikä oli 19,4 vuotta. 50 % vastanneista opiskeli ensimmäistä vuottaan toisella asteella.

5.2 Kiusaamisen määrittely ja ilmeneminen

Avoimella kysymyksellä opiskelijat määrittelivät kiusaamisen. Suurin osa vastaajista kertoi kiusaamisen yleisellä tasolla olevan joko henkistä tai fyysistä. Avoimista kysymyksistä tulee ilmi, kuinka perillä opiskelijat ovat kiusaamisen merkityksestä. Alla vastauksia opiskelijoilta.

”Kiusaaminen voi olla hyvin moninaista, henkistä tai fyysistä väkivaltaa. Kiusaaminen voi myös olla tahatonta, jota kiusaaja ei edes hahmota, mutta myös selkeästi tiettyyn henkilöön kohdistuvaa kiusaamista.”

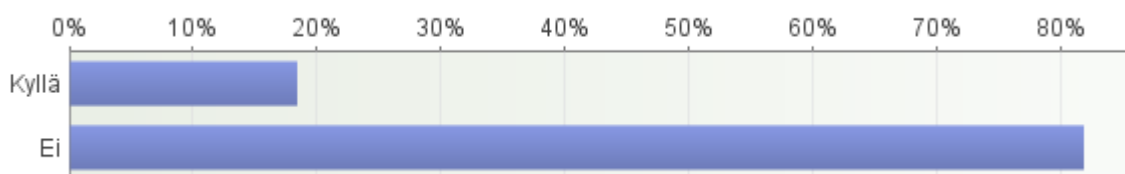
”Kaikki mitä asianomainen kokee kiusaamisena on kiusaamista vaikka ns. kiusaaja ei olisi sitä edes välttämättä itse huomannut tai tarkoittanut. Toistuvaa toimintaa, ei yksittäinen loukkaavasti sanottu kommentti.”

”Kiusaaminen on toisen henkilön fyysisen, henkisen ja/tai sosiaalisen rajan rikkomista tavalla, johon ei ole saatu lupaa.”

”Kaikenlaista toimintaa (teot, eleet, puhe) jolla tarkoituksellisesti pyritään aiheuttamaan toiselle paha olo/mieli.”

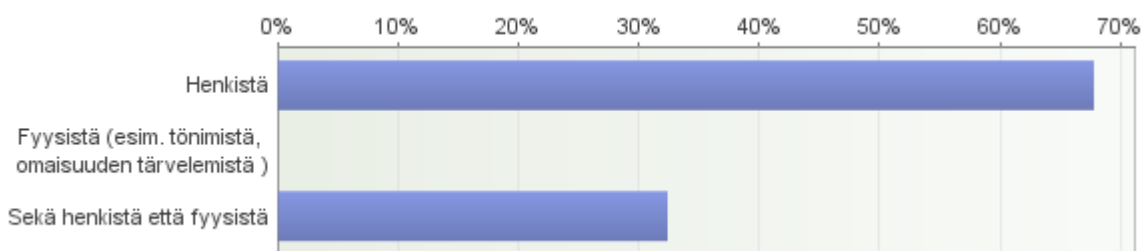
”Kiusaaminen on verbaalista, eleellistä tai fyysistä aggressiivista käyttäytymistä. Kiusaaminen voi olla jopa toisen suunnitelmallista ja tahallista alistamista onnettomaan ja voimattomaan mielentilaan. Kiusaaminen on verrattavissa uhitteluun. Kiusaaminen voi olla yksilöiden välistä tai yhteisöllistä. Kiusaaminen on joko suoraa tai välillistä maineen pilaamista. Voisin kertoa lisää mutta tuo ehkä riittää.”

Kysymykseen onko sinua kiusattu toisella asteella vastauksia tuli 159.

KUVIO 3. Omakohtaisen kiusaamisen kokeminen.

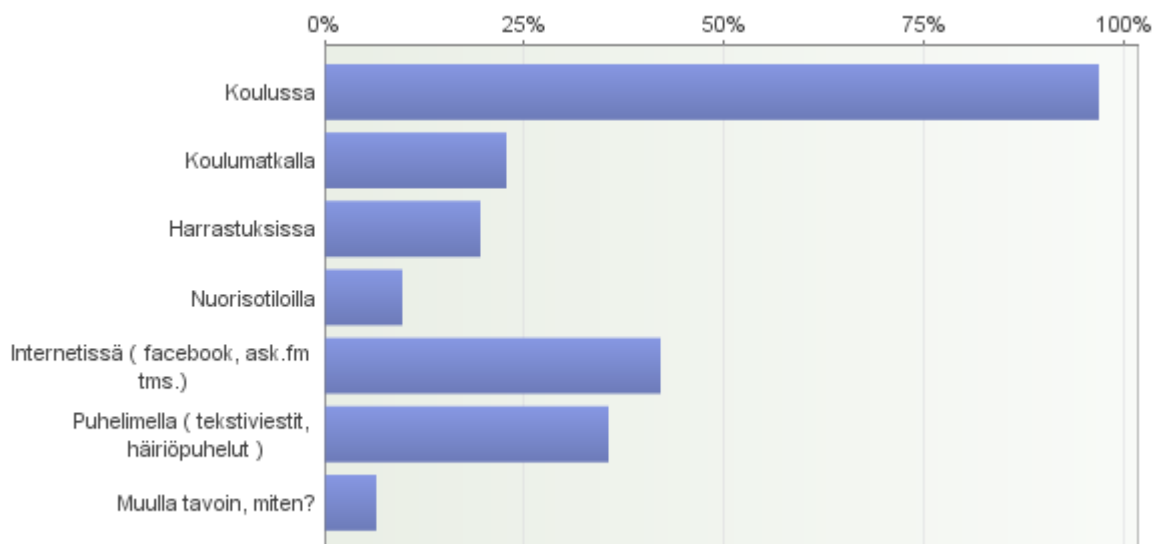
19% vastaajista on kokenut kiusaamista toisella asteella ja 81% ei ole. Kiusaamisen määrittelyyn, eli millaisena kiusaaminen ilmeni, vastasi 31 henkilöä.

KUVIO 4. Kiusaamisen muoto ja jakauma

Kiusatut kokivat kiusaamista pääsääntöisesti henkisesti tai sekä henkisesti, että fyysisesti. Pelkkää fyysistä kiusaamista ei toisella asteella esiinny ollenkaan. Tunne-elämän vauriot henkisessä kiusaamisessa ovat vakavat, eivätkä sen seuraukset ole yksiselitteisiä. Henkistä eli hiljaista kiusaamista on myös vaikea tunnistaa, eikä se ole niin näkyvää kuin fyysinen kiusaaminen. (Holmberg-Kalenius 2008, 23).

Kiusaamisen muotoon ja ilmenemiseen vastasi 31 kiusattua. Kysymys oli: ”*Missä / miten sinua on kiusattu?* ” Kuvio 5 jakaumaa tapahtumapaikoista sekä muodoista.

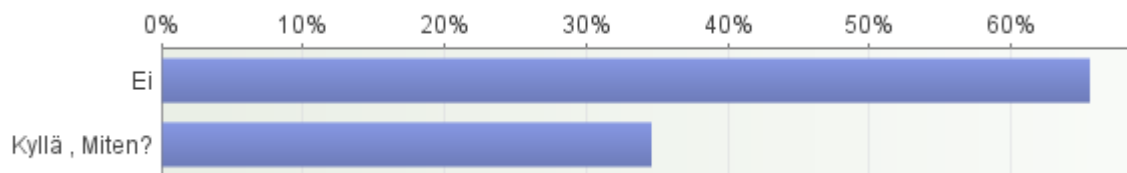

KUVIO 5. Tapahtumapaikat ja muodot kiusaamiselle

99 % vastaajan kiusaamispaikkana on ollut koulu. Muuten kiusaamista on ilmennyt huomattavasti internetissä tai puhelimen kautta. Vastaukset jakautuivat jokaiseen vaihtoehtoon. Muulla tavoin kiusaamista on näyttäytynyt asuntolassa, kaupungilla ja bussimatalla. Kiusaamista päivittäin kokevien vastaajien määrä oli 35 %. Pari kertaa viikossa kiusattujen osuus on hieman yli 30 prosenttia. Selkeästi eniten kiusaamisesta kerrottiin kaverille (yli 50 % vastanneista) ja vanhemmille (hieman alle 40 %). Pelastakaa lapset ry:n mukaan kiusaamisesta yleisemmin kerrotaan kaverille ja vasta sitten vanhemmalle tai muulle aikuiselle (Pelastakaa lapset ry, 2007). Arviolta 25 prosenttia kiusatuista ei kertonut asiasta kenellekään. Selitys, miksi kiusaamisesta ei kerrottu, löytyi pelosta, että kiusaaminen muuttuisi pahemmaksi varsinkin sopimisen jälkeen. Hämmästyttävää oli, että muutamat vastaajista eivät halunneet vaivata omilla ongelmillaan tai muiden huolehtivan asiasta turhaan.

5.3 Kiusaamiseen puuttuminen

Kiusaamiseen puuttumisen jakauma huomataan kuvio 6:sta. Kysymykseen vastasi 29 henkilöä.

KUVIO 6. Kiusaamiseen puuttuminen

67 % vastaajista kiusaamiseen ei ollut puututtu. Puuttumisen muotona oli pääsääntöisesti puhuttelu opettajan kautta. Moni myös yritti puuttua sanomalla itse kiusaajalle lopettamisesta ja sitä kautta puuttua kiusaamistilanteeseen.

Oppilaitoksen tilanteen käsittelyä koskevaan kysymykseen vastasi 28 kiusattua. Kysymys oli ”*Käsittelikö oppilaitos tilanteen mielestäsi hyvin?*”

	1	2	3	4	5		Yhteensä	Keskiarvo
Hyvin heikosti	57,14%	10,71%	17,86%	14,29%	0%	Erittäin hyvin	28	1,89

KUVIO 7. Oppilaitoksen toiminta kiusaamistilanteessa

Kiusaamisen käsittely oppilaitoksilla oli erittäin huono. Miltei 60% vastaajista oli sitä mieltä, että koulun toiminnasta löytyi puutteita. Vastauksia perusteltiin sillä, että oppilaitos ei ollut tietoinen asiasta ja näin ollen kykenemätön toimimaan. Vastaajien perusteluista kumpusi myös esiin turhautuminen ja riittämättömyys kiusaamisen käsittelyyn.

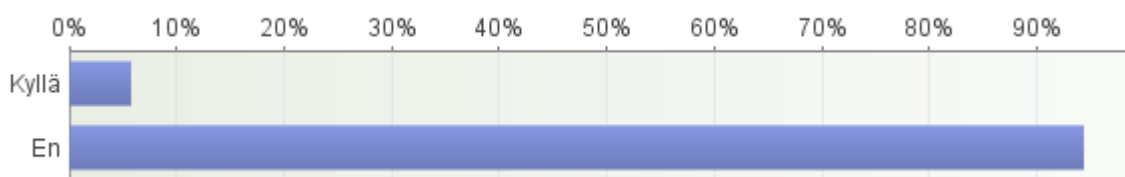
”Kiusaamiseen ei juuri puututtu. Puhuttelut pidettiin, nuhteet annettiin, that's it.”

Näin kuvaili yksi vastaajista oppilaitoksen käsittelyä kiusaamisen suhteen. Suurin osa vastaajista myös perusteli vastauksiaan, että asiaan ei puututtu mitenkään, eikä kiinnostusta kiusaamisen lopettamiseen löytynyt.

Kiusatut olisivat kaivanneet henkistä tukea ja jonkun jolle puhua. Moni painotti ystävän tai kaverin, jolta tarvittavan tuen oli saanut, tärkeyttä. Opettajilta toivottiin parempaa puuttumista ja jämerää otetta kiusaamisen käsittelyyn. Esiin nousi myös, että kaivattiin ihmistä, jolle olisi matala kynnyks kiertoa kiusaamisesta.

Positiivista oli, että yli 70 prosentilla kiusaaminen toisella asteella on loppunut. Mukana kuitenkin vielä on henkilöitä, joilla kiusaaminen on jatkunut.

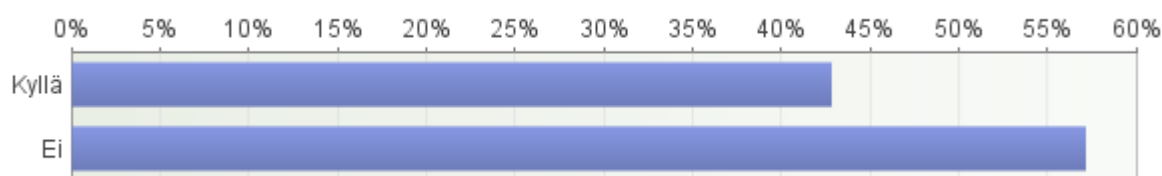
17. Kysymykseen vastaajia oli 158. Kysymys oli, oletko itse kiusannut toisella asteella. Alla kuvio 8 jakauma.

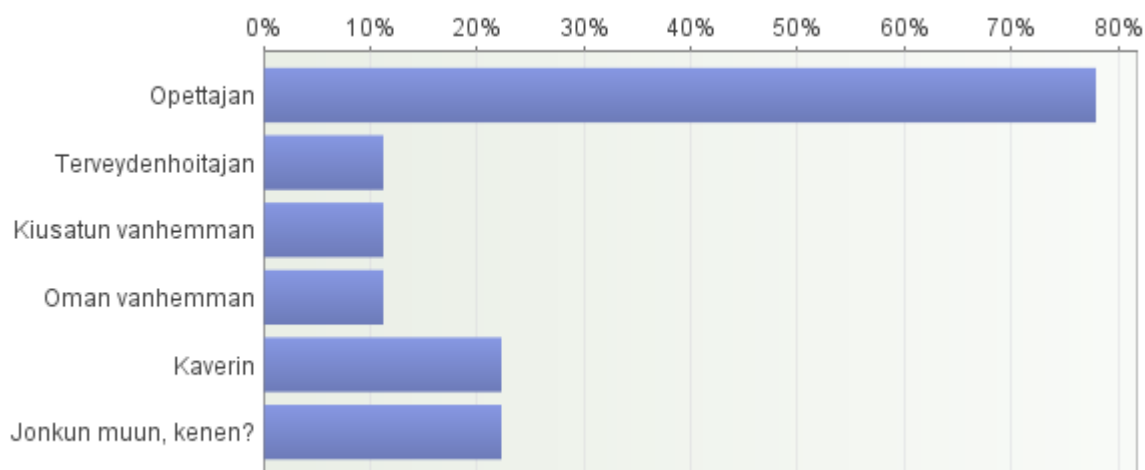
KUVIO 8. Kiusaajana oleminen

Ylläoleva kuvio 8 kertoo että selvästi alle 10 prosenttia vastaajista oli kiusaajia toisella asteella. Kiusaamisen tyyppi oli pääsääntöisesti henkistä. Kiusaajista yli 70 prosenttia kiusasi henkisesti, alle 10 prosenttia fyysisesti ja alle 20 prosenttia sekä henkisesti että fyysisesti. Kiusaajilta erityistä syytä kiusaamiselle ei löytynyt. Kiusattu saattoi olla vain tyhmä ja kiusaaja halusi kuulua joukkoon. Kiusaajat yleisemmin ovat tyyppillisesti torjuttuja ja ei-suosittuja lapsia tai nuoria. Kiusaajat muodostavat luokassa oman pienryhmänsä. Kiusaamista pitää tapahtua, jos ryhmään haluaa kuulua. Ryhmäpaine kiusaamiseen on rohkaiseva, jopa pakottava. (Salmivalli 1999,96).

Kiusaamistilanteeseen puuttumiseen vastasi 21 kiusaajaa. Vain yhdeksän henkilöä tarkensi kuvio 10:ssä kenen kautta puuttuminen tapahtui.

KUVIO 9. Kiusaamiseen puuttuminen.

KUVIO 10. Puuttujan henkilöllisyys.

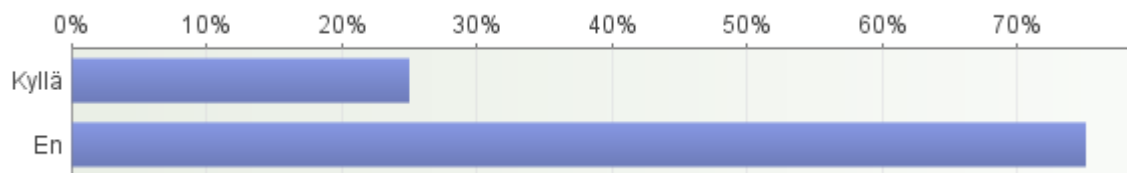
Yli 55 prosenttia kiusaamistapauksista oli puututtu. Kuten kuvio 9 huomaa, kiusaamiseen puututtiin eniten opettajan kautta. Puuttajat kuitenkin koostuivat myös muista henkilöistä, kuten vanhemmista, terveydenhoitajasta ja kavereista. Muita puuttujia oli Fobba, eli Marko Forss. Hän on tunnettu ylikonstaapeli ja toimii nettipoliisina. Nettipoliisin toiminta on luotu, jotta nuorilla olisi matalampi kynnyks ottaa yhteyttä poliisiin askarruttavissa ja vaikeissakin asioissa. (IRC-Galleria 2014.)

Kiusaamisen puuttumisen keinot olivat enimmäkseen puhuttelua ja sovinnon tekoa yhdessä kiusatun kanssa. Yli 60 prosenttia vastaajista käsitteli kiusaamista yhdessä kiusatun kanssa. Käsittelytapa oli asioiden puhuminen selväksi, jonka jälkeen seurasi anteeksipyynnöt.

Rangaistusta toivovien ja sitä haluamattomien määrä jakautui kyselyssä kahteen. Harmillista on, että lisäkysymystä esimerkki ”rangaistuksesta” en kysynyt.

5.4 Tukimuodot

Kiusaajilta kysyttäessä keskusteluavun tarvetta, oli vastaajien määrä kahdeksan.

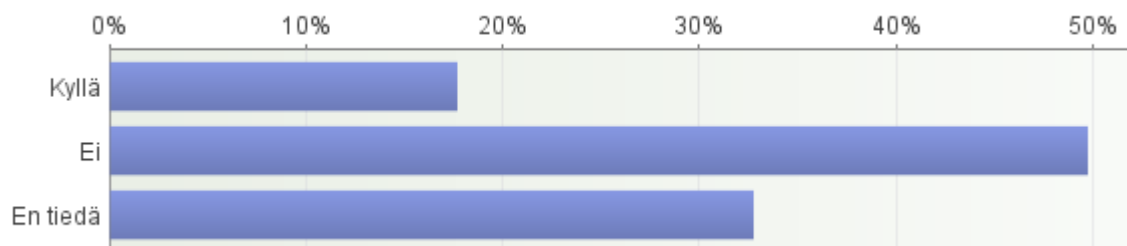

KUVIO 11. Keskusteluavun tarpeen kokeminen.

Vastaajista 75 % ei olisi kaivannut keskusteluapua kiusaamiseen liittyen. Höistadin mukaan kiusaaminen on ryhmän tai yksilön pahoinvoivaa oireilua ja ongelmien näkyvyyttä (Höistad 2003, 64). Avoimena kysymyksenä kysyin olisi-ko tarvetta ollut muunlaiselle avulle. Vastaukset olivat kieltäviä tai kohdistettiin muihin: *"Muille voisi keskusteluapu olla hyväksi"* yhden kiusaajan kommentti kysymykseen.

5.5 Luokan ryhmähenki ja viihtyvyys

Kysymykseen luokalla tapahtuvaan kiusaamiseen vastasi 158 opiskelijaa.

KUVIO 12. Kiusaamistilanne omassa luokassa.

Alle 20 prosenttia vastaajista tiedosti luokassa tapahtuvan kiusaamista. Opiskelijoista 50 % vastasi, ettei luokassa tapahdu kiusaamista ja 30 % ei tiennyt asiasta. Noin 15 % vastaajista oli puuttunut tapahtuvaan kiusaamiseen ja yli 80 % ei. Vastaajista jotka puutuivat kiusaamiseen, yli 70 % puuttui tilanteeseen puolustamalla.

Luokan ryhmähengen määrittelymiseen vastasi 158 henkilöä.

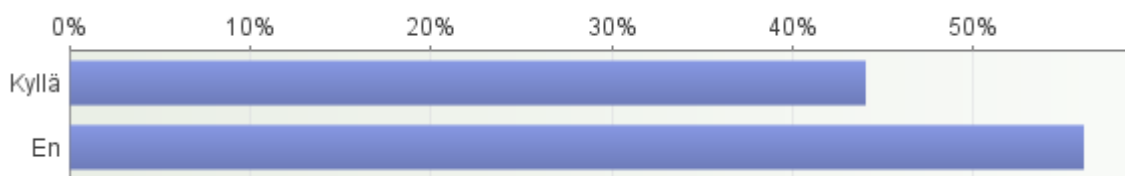
	1	2	3	4	5		Yhteensä	Keskiarvo
Todella huono	3,16%	6,33%	30,38%	44,94%	15,19%	Erittäin hyvä	158	3,63

KUVIO 13. Oman luokan ryhmähengi

44,94 % vastaajista pitivät luokkansa ryhmähengen hyvänä ja 30,38 % neutraalina. Keskiarvo on 3,63, eli skaalan päässä ”erittäin hyvä”. Luokan ryhmäytymistä kaipaasi 25 % vastaajista. Ryhmäytymisellä tarkoitetaan prosessia, jossa oppilaat parantavat toistensa tuntemusta ja vuorovaikutustaitoja. Ryhmäytymisen päämääränä on saada oppilaat viihtymään ja tuntemaan olonsa mukavaksi luokassaan. (Koulurauha 2014).

Vastaajista noin 42 % viihtyy luokassaan hyvin. 26,28 % opiskelijoista viihtyy erittäin hyvin, kun taas vastapainona 2,13 % viihtyy erittäin huonosti. Vastaajien mukaan luokassa syntyy pienryhmiä ja klikkejä kaikista eniten ”joskus” (noin 60 %). Yli 30 % vastaajista on sitä mieltä, että pienryhmiä syntyy usein. Alle 10 % vastaa, ettei pienryhmiä synny ollenkaan.

Jonkun oppilaan yksin jäämisen huomiointiin, esimerkiksi pareja tai ryhmää valittaessa, oli vastaajien määrä 157.

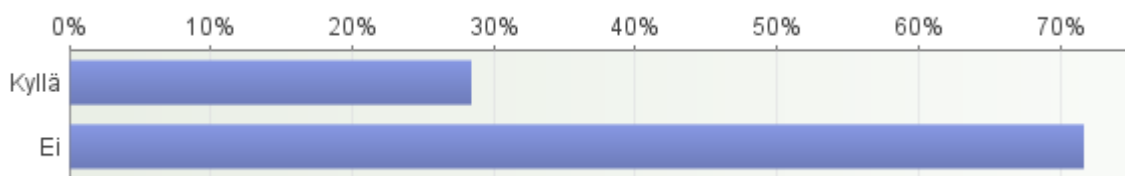

KUVIO 14. Yksin jäämisen havainnointi luokassa.

Kuten kuviosta 14 ilmenee, on yli 40 % vastaajista huomannut jonkun opiskelijan jäävän usein yksin luokassaan. Esimerkiksi lisäsin kysymykseen ”pareja ja ryhmää valittaessa”, sillä nämä ovat niitä tilanteita joissa oppilaiden yksin jää-

minen huomataan helpommin. Reilusti enemmän kuin 50 % vastaajista ei ollut huomannut yksin jäämistä. Tällaisia esimerkkitapauksessa nousseita yksin jäämisen tilanteita onnistutaan ehkäisemään niin, että oppilaat eivät itse saa valita parejaan tai ryhmiään, vaan opettaja määrää tai arpoo ne.

Opettajien kiusaamisen käsittelyyn luokassa vastasi 148 henkilöä.

KUVIO 15. Kiusaamisen käsittely luokassa.

Huomattavasti yli 70 % opiskelijoista vastasi, ettei opettaja ollut käsitellyt kiusaamista luokassa. Vaikkei kiusaamistilanteita luokassa olisi ollutkaan, on kuitenkin hyvä puhua kiusaamisesta ja tehdä selväksi koulun kanta ja asenne kiusaamista kohtaan. Mukana voi kuitenkin olla kiusaamistapauksia, joista ei oppilaitos ole tietoinen.

Kiusaamiskyselyssä kysyin, miten opiskelijat itse voisivat ennaltaehkäistä kiusaamista. Vastauksia tuli 101. Avoimissa vastauksissa painotettiin muiden hyväksymistä ja tasa-arvoa. Ennaltaehkäisevinä toimina voisi olla yksin jäävien opiskelijoiden ottaminen porukkaan ja kanssaopiskelijoihin tutustuminen. Vastauksissa esiin nousivat myös vuorovaikutustaidot ja kohteliaat sekä ystävälliset tavat. Yhden vastaajan mukaan jo se, että aamulla tervehditään, edistää hyvää ryhmähenkeä ja ennaltaehkäisee kiusaamista. Ennaltaehkäisevänä toimena, mitä opiskelijat voisivat tehdä, on olla selkeästi kiusaamista vastaan. Vastauksissa moni nosti esiin toisten hyväksymisen ja tutustumisen ihmiseen ennen tuomitsemista. Yksi vastaajista ideoi jopa ryhmäytymistunneilla tehtäviä ryhmätoita kiusaamisesta.

Opettajien ennaltaehkäisevää toimintaa voisi vastaajien mukaan olla esimerkiksi ryhmän toiminnan seurailu myös muualla kuin tunneilla, kuten ruokailussa. Myös ryhmähenkeä lisäävät opiskelumenetelmät oppitunneilla nostettiin esiin. Osa vastaajista kertoi, että opettajat voisivat puhua kiusaamisesta enemmän ja

kertoa esimerkiksi siitä, mitä se voi aiheuttaa kiusaajalle ja kiusatulle sekä puhua kiusaamisen haitoista. Myös tositarinoiden kertominen opiskelijoille voisi olla yksi ennaltaehkäisevä tapa vastaajien mielestä.

”Samalla tavalla kuin oppilaatkin. Opettajat voisivat myöskin tehdä itsensä lähestyttävämmiksi, jotta opiskelijat uskaltaisivat kertoa, jos he tuntevat että heitä kiusataan. Kiusaamisesta voisi myös puhua ja pitää esim. jonkun teemapäivän tai viikon kerran vuodessa. Se voi tuntua suurimmasta osasta oppilaita turhalta ja oudolta, mutta jos siitä saa yksikin oppilas jotain irti, niin mielestäni siihen kannattaisi panostaa.”

Tasapuolista ja tasavertaista käyttäytymistä toivottiin myös opettajilta. Tämä tarkoittaa siis sitä, että myöskään opettajat ei kiusaa tai esimerkiksi valitse suosikkioppilaita.

Oppilaitoksen muu henkilökunta voi vastausten perusteella ennaltaehkäistä kiusaamista samalla tavalla kuin opettajat. Kyselyn vastauksissa pääasiassa painotettiin havainnointia ja tarkkailua sekä puuttumista kiusaamiseen jos sellaista huomaa.

”Täytyisi olla joku, jolle ongelmista voi puhua ja jolla on aikaa tukea ja ottaa asia vakavasti.”

Opiskelijoista 146 vastasi kysymykseen voisiko nuorisotyö auttaa ehkäisemään kiusaamista.

	1	2	3	4	5		Yhteensä	Keskiarvo
Ei ol- lenkaan	4,11%	11,64%	47,26%	27,4%	9,59%	Kyllä, erittäin paljon	146	3,27

KUVIO 16. Nuorisotyö mukana kiusaamisen ennaltaehkäisyssä.

Kyselyssä selvitin voisiko nuorisotyö olla apuna ehkäisemässä kiusaamista. Kyselyn keskiarvo on 3,27. Tulos siis on aika neutraali, mutta kuitenkin enemmän painottuu niin, että nuorisotyö voisi auttaa. Vastaajista jopa 47,26 % vasta-

si puoliväliin kyselyä, joka voidaan lukea samaksi kuin ei osaa sanoa: ehkä voi, ehkä ei.

Viimeisenä kysymyksenä kiusaamiskyselyssä oli ”Miten kiusaamiseen puuttumista voitaisiin kehittää?”. Vastaajista suurin osa kannatti välitöntä puuttumista kiusaamiseen sekä tilanteen seuraamista.

”Omien kokemusteni perusteella nuorille voisi yrittää luoda jonkinlaisen henkilön tai paikan jonne olisi luontevaa ja luotettavaa mennä juttelemaan. Kun minua kiusattiin, tuntui kuin olisin ollut yksin koulussa vaikka muutama hyvä kaveri minulla olikin. Kyllähän sitä toivotettiin että terveydenhoitajalle voi mennä juttelemaan kaikista asioista jotka ahdistaa mutta eihän sitä koskaan uskaltanut. Henkilönä hän oli kylmän ja luotaantyöntävän oloinen ja ainakin minulle tuli pelko että hän kertoo asioitani eteenpäin, kiusaajille asti.”

Opiskelijan vastaus kuvaa juuri nuorisotyön tarpeellisuutta myös koulutyössä. Monet vastaajista kannattivat kovempia rangaistuksia kiusaamisesta, jopa erottamista. Ehdotuksina myös kiusaamiseen puuttumisen kehittämiseen tuli muun muassa teemapäivien järjestäminen, kameravalvonta sekä nettiin nimettömästi toimiva vihjepalaute. Ideoina tuli myös kiusaamisesta aktiivinen puhuminen, kertoa sen haitoista ja vakavuudesta sekä kiusaamisen havainnollistaminen. Näin kerrotaan kuinka tärkeää kiusaamiseen puuttuminen on.

6 HENKILÖKUNNAN TULOKSET

6.1 Taustatiedot ja kiusaamisen määrittely

Toteutin haastattelut neljälle oppilaitosten työntekijälle. Haastateltavina oli kaksi henkilöä Vammalan ammatillisesta oppilaitoksesta sekä kaksi henkilöä Vammalan lukioista. Haastatteluiden tulokset analysoidaan teemojen mukaisesti ja tulokset käsitellään nimettömästi.

Haastateltavat ovat toimineet työssään keskiarvolta 17,5 vuotta. Kolmella haastateltavilla oli opettajan pedagogiset opinnot suoritettuna. Yhdellä haastateltavista oli ylempi ammattikorkeakoulututkinto suoritettuna. Haastateltavista kaksi olivat naisia ja kaksi miehiä. Yhdellä haastateltavista oli pieniä kursseja käytyä kiusaamiseen liittyen.

Haastateltavat määrittelevät kiusaamista seuraavasti:

”Kiusaaminen on sitä, kun opiskelija kokee tulleen kohdelluksi huonosti ja kun yksilö kokee epäoikeudenmukaisuutta sekä tulee kohdelluksi kaltoin.”

Toinen haastateltavista kuvaa kiusaamista fyysiseksi tai henkiseksi pahan tuottamiseksi toiselle. Yksi haastateltavista kuvailee kiusaamista niin, että se tapahtuu säännöllisesti ja toistuvasti. Hän myös tarkentaa, että tasavahvojen henkilöiden nahistelua ei voi määritellä kiusaamiseksi. Yhdelle haastateltavista määrittely tuntui aluksi hieman vaikealta, hän kuitenkin kuvaa kiusaamista siten, kun tavalla tai toisella aiheutetaan uhrille mielipahaa.

Oppilaiden välisestä kiusaamisesta kokemuksia muutamalla haastateltavalla oli varsin vähän. Kiusaaminen saattoi ilmetä nimittelynä tai esimerkiksi puhelinviestittelynä niin, että yksi porukasta suljetaan ulkopuolelle. Yhdellä haastateltavista oli monenlaisia kokemuksia kiusaamisesta. Kiusaaminen saattoi olla pitkäkestoisista, ryhmästä pois sulkemista tai jopa fyysistä. Myös yksittäisiä kiusaamistapauksia on tullut vastaan Facebookin ja internetin kautta. Hän myös kertoi, että rankkojakin kiusaamistapauksia on tullut vastaan ja erityisesti tytöillä kiusaaminen saattaa tapahtua huomaamattomasti. Haastateltavalla kokemuksena kiusaamisesta oli ilkeä pilailu niin, että kiusatun omaisuutta oli tuhottu.

Haastatteluiden perusteella tytöt kertovat kiusaamisesta poikia helpommin. Haastateltava kertookin, että kiusaaminen on todella rajua, jos poika itse tulee kertomaan kiusaamisesta, sillä kynnyks on selkeästi tyttöjä korkeampi. Yksi haastateltavista on luonut hänen ja oppilaiden väliin luottamussuhteen niin, että kokee nuorten kyllä kertovan kiusaamisesta jos tällaista esiintyy. Tuloksista selviää, että kiusaamiseen puuttuminen tapahtuu opettajan tai ulkopuolisen toimesta, itse kiusaamisesta kerrotaan vähän.

Kiusaamisen havainnointi on vaikeaa. Yksi haastateltavista sanoo, ettei kiusaamista voi lainkaan nähdä. Kahdelle haastateltavalle vaikeaa oli erottaa opiskelijoiden huutelu toisilleen, sillä kielenkäyttö nuorten keskuudessa saattaa olla todella karua. Erottaminen, mikä on leikkiä ja mikä ei, on haasteellista. Naures-

kelut esimerkiksi jonkun tietyn oppilaan vastauksien jälkeen on helppo huomata sekä se, jos joku oppilaista jää yksin.

6.2 Kiusaamisen ilmentyminen ja ryhmäyttäminen

Kaikki haastateltavat oli yhtä mieltä siitä, että kiusaamisen muoto on muuttunut viimeisempien vuosien varrella netti- ja puhelinkiusaamiseksi. Sosiaalisen median kuvattiin tulleen mukaan kiusaamiseen. Myös tietotekniikan kehitys ja se, että kuvia pystytään ottamaan missä vaan ja lataamaan nettiin on luonut kiusaamiselle uuden muodon. Yksi haastateltavista kuvaakin, että tämä kiusaamismuoto on rankka, sillä sen näkee niin moni ja hetkessä. Ennen ei sellaisia mahdollisuuksia ollut.

Luokkien ilmapiiriä kuvailtiin hyvin erilaisiksi. Haastateltava kertoi, että luokan ilmapiiri on kohtalaisen hyvä, ja opiskelijat auttavat toinen toistaan. Luokkahengen parantamiseksi ei haastateltava ole toteuttanut ryhmäyttämistä muuten, kuin mitä oppilaitoksessa yleisesti järjestetään. Yksi haastateltavista kertoo ilmapiirien olevan todella erilaisia - on todella mukavia ja myös todella riitaisia luokkia. Hän kuvailee, että ryhmänohjaajalla on tärkeä osuus siihen, miten ryhmä muodostuu. Näkeekö opettaja tärkeämpänä yhteishengen vai keskittykö ainoastaan opiskeluun. Hän kokeekin, että ensimmäisten päivien merkitys toisiin tutustumisessa ja ryhmähengen luomisessa on tärkeää. Viimeinen haastateltava kertoo luokan tulevan hyvin toimeen, mutta luokkien kesken saattaa näkyä eroja. Jotkut luokat istuvat esimerkiksi käytävillä hyvin lähekkäin ja heillä on halu oppia. Jollain luokilla toiminta on selvästi passiivisempaa. Luokkahengen parantamiseksi on käyty läpi keskusteluja tai tehty erilaisia ryhmätöitä.

Pienryhmien muodostumista luokissa tapahtuu, mutta kaikki haastateltavat kuvailivat sitä normaaliksi. He kuvaavat, että luonnollisesti oppilaat jakautuvat eri ryhmiin omien mielenkiintojensa mukaisesti. Yksin jääviä opiskelijoita löytyy ja usein nämä opiskelijat tahtovatkin olla omassa rauhassa. Yksi haastateltavista kertookin, että luokassa kaikilla on kavereita, mutta joskus joku haluaa olla omissa oloissaan.

6.3 Kiusaamisen ehkäisy ja puuttuminen

Kiusaamisen ennaltaehkäisy toimi tutkimuksessa yhtenä teemana. Ennaltaehkäisevinä toimina oppilaitoksissa pidettiin ryhmäyttämispäiviä sekä tutor-oppilaiden ja oppilaskunnan toimintaa. Ohjeita kiusaamisen ennaltaehkäisyyn toiselta asteelta löytyy. Ainoastaan yksi haastateltavista onnistui kertomaan tarkasti, missä nämä ohjeet sijaitsevat ja mitä ne sisältävät. Muille haastateltaville ohjeet olivat ”siinä valtavassa kansiossa.” Haastateltavien itse toteutettuja toimia ennaltaehkäisyyn on ollut kiusaamisesta puhuminen esimerkiksi oppituntien lomassa sekä jatkuva positiivisen ilmapiirin luominen.

Opiskelijat itse onnistuisivat ennaltaehkäisemään kiusaamista puuttumisella sekä olemalla esimerkkinä muille opiskelijoille niin, etteivät itse kiusaa ja ottavat kaikki mukaan toimintaan, olemalla kaikkien kaveri. Opiskelijat voisivat myös järjestää tilaisuuksia kiusaamiseen liittyen. Yksi haastateltavista korostaakin, että yhteisöllisyydellä onnistutaan ennaltaehkäisemään kiusaamista. Yksi haastateltavista painotti, että kun esimerkiksi tiedostaa, miten kiusaaminen lähtee liikkeelle ja mitä seurauksia voi tulla, on sillä ennaltaehkäisevä vaikutus.

Koulun muu henkilökunta pystyy ennaltaehkäisemään kiusaamista havainnoimalla ja välittömällä puuttumisella. Yksi haastateltavista painottaakin, että ihan jokaisen, joka kiusaamista näkee, tulisi siihen puuttua ja jos itsellä eivät rahkeet riitä, hälyttää paikalle joku muu tilannetta selvittämään. Muu henkilökunta pystyy myös näkemään tilanteita, joita esimerkiksi opettajien silmiin ei välity.

Nuorisotyöntekijät toimisivat haastateltavan mukaan ystävällisen käyttäytymismallin opettajana. Ennaltaehkäisynä kiusaamiseen, nuorisotyö toimii myös vapaa-ajantoiminnan kautta. Haastateltava kuvaa, että jos nuorilla ei ole vapaa-aikanaan tekemistä, keksivät he yleensä jotain hölmöä tekemistä. Yksi haastateltavista kertoi, että uuden lain myötä on oppilaitokseen tulossa yhteisöllisen opiskelijahuollon kehittämisryhmä, johon aikovat kutsua nuorisotyöntekijöitä mukaan. Kiusaamisen ennaltaehkäisy on myös niitä aiheita joita ryhmä tulee käsittelemään. Yksi haastateltavista kuvaa, että nuorisotyöllä ei voisi olla osaa kiusaamisen ehkäisyyn, vaan kotien kasvatustyöllä on suurempi merkitys.

Ohjeet kiusaamiseen puuttumiseen löytyy oppilaitoksilta samasta kansioista kuin ennaltaehkäisevät toimintamallit. Opettajat ovat koonneet ohjeet ja käytännöt. Muutama haastateltava kertoi, että opiskelijat eivät näihin ole saaneet vaikuttaa, sillä ohjeet on tehty kesäloman aikana. Osa haastateltavista ei tiennyt, onko opiskelijoilla ollut osuutta ohjeiden luomiseen. Haastateltavat kuvaavat, että kiusaamisen puuttumisen tulee olla välitöntä ja hienotunteista. Fyysiseen kiusaamiseen puututaan heti, mutta oppilaitoksissa fyysistä kiusaamista on ilmennyt hyvin vähän. Kiusatun toiveita kuunnellaan ja suostuttelujen jälkeen tilannetta aletaan selvittää ja otetaan yhteys kotiin. Asianomaiset otetaan keskustelemaan, mitä asialle voisi tehdä. Rajua puuttumista ei kummassakaan oppilaitoksessa suosittu.

Kiusaamiseen puuttuminen koetaan haasteelliseksi, jos kiusaamistapauksissa ei tiedetä mitä on tapahtunut. Myös se, että kiusaaminen ei ole näkyvää, haittaa ja estää siihen puuttumista. Haittaavia tekijöitä on, jos kiusattu pelkää kertoa kiusaamisesta eikä halua puhua asiasta. Jos opettajilla epäilyksiä kiusaamisesta löytyy, kertoi yksi haastateltava tehneensä lappukyselyitä, jotka pystyttiin nimettömästi täyttämään luokassa ja jossa kerrottiin kiusaamisesta: kuka kiusaa ja ketä. Usein kiusaamisesta ulkopuoliset kertoivat ja lapuilla saatiin tilanteeseen selvyyttä.

Kiusaamiseen puuttumista edesauttaa ja tukee koulun yhteinen kanta kiusaamisen vastaisuudesta. Kun kaikilla on yhteinen linja, sama näkemys, että kiusaamiseen pitää puuttua ja viedä eteenpäin, tukee tämä toimintaa kiusaamiseen puuttumisessa.

Kehitysideoina kiusaamiseen puuttumiseen haastateltavat kertoivat, että kollegoiden kanssa voisi pitää enemmän keskusteluhetkiä aiheeseen liittyen. Myös kodin ja koulun välinen yhteistyö nostettiin esille ja vanhempainilloissa voisi järjestää tiedotusta kiusaamisesta. Ideoina tuli myös kiusaamiskysely vuosittain. Näin kysely selventäisi onko kiusaamista, sillä se ei välttämättä päällepäin näy. Myös opiskelijoiden osallisuutta koulukiusaamista vastaan voisi kehittää.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vaikka toisella asteella kiusaamista ei esiinny niin paljon kuin peruskoulussa, ei ongelmaa tule sulkea pois. Jokaisella tulisi olla oikeus opiskella turvallisessa ympäristössä. Kuten kyselystä kävi ilmi, on kiusaamisen käsittelyssä usein parantamisen varaa. Kiusaamistapauksia oli alle 20 % vastaajista toisella koulutusasteella. Kiusatuista 35 % koki kiusaamista päivittäin ja 30 % muutaman kerran viikossa.

Kiusaamiseen puuttumiseen kaivattiin jämerää otetta. Ei riitä, että kiusaamiseen puututaan hetkellisesti, vaan tilannetta tulisi myös jatkossa seurata. Kyselyyn vastanneista opiskelijoista 28 % kiusaaminen toisella koulutusasteella on jatkunut.

Kyselyssä esille nousi se, kuinka opiskelijat olisivat kaivanneet jonkun, jolle asiasta voi puhua tai jonka luokse mennä. Moni kiusatuista koki olevansa aivan yksin, eikä paikkaa turvalliseen olemiseen esimerkiksi välituntisin löytynyt. Kiusatut tarvitsevat tukea ja luotettavuutta.

Nuorisotyö voisi olla osana koulutyössä kiusaamista vastaan. Nuorisotyöntekijät ovat helposti lähestyttäviä ja voisivat olla matalan kynnyksen kanava, jolle kiusaamisesta voisi puhua. Oppilaitoksista voisi löytyä koulupisteitä, jonne nuori voisi mennä viettämään aikaa ja puhumaan mieltä askarruttavista asioista, kuten kiusaamisesta.

Ryhmyttäminen uusien ryhmien syntyessä on tärkeää. Ei pidä kuitenkaan unohtaa huolehtia myös vanhoista ryhmistä esimerkiksi silloin, kun nämä kokevat kriisin. Osallisuus luo yhteishenkeä ja esimerkiksi erilaiset tapahtumat pitävät opiskelun mieleisenä. Opiskelijoiden tulisi tuntea olevansa turvallisessa ympäristössä, johon on mukava tulla ja jossa on mieleistä olla.

Kiusaaminen on asia, josta opettajien ja henkilökunnan tulisi olla tietoinen ja puhua aktiivisesti. Kun kiusaamista esiintyy, oppilaitoksella tulisi olla varmuus toimintatavoista. Toiminta- ja kriisisuunnitelmat löytyvät, mutta sisällöstä tai sijainnista, mistä ohjeet löytyvät, ei välttämättä olla tietoisia. Tietojen päivitys ja

se, että jokainen osaa toimia kiusaamistapauksen tullessa vastaan, luo kiusatulle turvan siitä, että oppilaitos osaa hoitaa tilanteen hyvin. Kyselyn tuloksissa selvisi, että jopa 57,14 % kiusaamista kokeneista vastanneista koki oppilaitoksen käsittelevän tilanteen hyvin heikosti. Vaikkei kiusaaminen esiinny päivittäin opettajien ja henkilökunnan silmiin, ei sen olemassaoloa tule kieltää. Myös toisella asteella vaaditaan selkeitä puuttumisen keinoja sekä ennaltaehkäiseviä toimintamalleja.

Ainoat aikuiset eivät kuitenkaan ole koulussa. Ei pidä ajatella, että kaikki vastuu kiusaamisen selvittämisestä kuuluisi oppilaitoksen hoidettavaksi. Myös vanhemmilla on merkitystä kiusaamisen loppumisessa. Opettaja voi auttaa ryhmän toimintaa ja auttaa löytämään ryhmästä kaverin. Opettaja voi myös toimia esimerkillisesti sekä osoittaa, ettei kiusaamista hyväksytä. Opettaja ei kuitenkaan pysty lopettamaan kiusaamista yksin, sillä opiskelijat tapaavat aikuisia myös muualla. On vanhempien tehtävä kasvattaa nuorta ja opettaa elämänarvoja sekä olla esimerkkeinä kiusaamisen vastaisessa työssä. Koulun ja kodin välinen yhteistyö on tärkeää ja auttaa vähentämään mahdollista kiusaamista. (Lehtovaara 2014.)

Kiusaamisen ehkäisyyn nousi haastattelussa esiin idea vuosittaisesta kiusaamiskyselystä. Kysely ei ole työläs tehdä, eikä vie paljoa aikaa. Kysely takaisi sen, että oppilaitos saisi paremman kuvan senhetkisestä kiusaamisesta. Jos tulokset ovat huolestuttavia, tiedetään, että panostusta kiusaamisen vastaiseen työskentelyyn tarvitaan enemmän.

Vaikka kiusaamista esiintyisi hyvin vähän tai sitä ei ole ollenkaan, ei se tarkoita etteikö kiusaamisen eteen tarvitsisi tehdä töitä. Kiusaamisen ennaltaehkäisyllä, nopealla kiusaamiseen puuttumisella, sen seuraamisella ja havainnoimalla voidaan myös toisen asteen oppilaitoksista tehdä turvallisia oppimisen paikkoja.

LÄHTEET

Hamarus, Päivi 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hamarus, Päivi 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu ehkäise. Helsinki: Kirjapaja

Holmberg-Kalenius, Tina 2008. Elämää koulukiusaamisen jälkeen. Helsinki: Gummerus

Höistad, Gunnar 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki: Kirjapaja.

HE 87/1997. Turvallinen oppimisympäristö. Viitattu 6.11.2014
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2002/20020205>

IRC-Galleria, 2014. Nettipoliisin profiili. Viitattu 13.11.2014
<http://irc-galleria.net/user/-fobba->

Koulurauha. Viitattu 17.11.2014
http://www.koulurauha.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=90

Lehtovaara, Riikka. 5.10.2014 Aamulehti: Koulu ei kiusaa, eikä opettaja ole ainoa aikuinen. Viitattu 22.11.2014

Luopa, Pauliina & Kivimäki, Hanne & Nipuli, Suvi & Vilkki, Suvi & Jokela, Jukka & Laukkanen, Essi & Paananen, Reija 2013. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Kouluterveyskysely, Sastamalan kuntaraportti.

Metsämuuronen, Jari 2001. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia – sarja 4. Helsinki : International Methelp

MLL Nuorten netti. Kiusaamisen roolit. Viitattu 5.11.2014
<http://www.mll.fi/nuortennetti/kiusaaminen/roolit/>

MLL. Kiusaamisen seuraukset. Viitattu 17.11.2014
<http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/kiusaamisen-seuraukset/>

MLL. Seksuaalinen häirintä. Viitattu 21.11.2014
<http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/seksuaalinen-hairinta/>

Nettineuvo. Viitattu 5.11.2014
<http://www.nettineuvo.fi/index.asp?language=1>

Pelastakaa lapset ry. Viitattu 12.11.2014
<http://www.digitoday.fi/mobiili/2007/12/14/mobiilikysely-kannykkakiusaaminen-on-yleistynyt/200731790/66>

Poliisi. Kiusaamisrikokset. Viitattu 21.11.2014

<https://www.poliisi.fi/poliisi/helsinki/home.nsf/pages/3435BBB50CA8ABB9C2257A7E00331CAA?opendocument>

Salmivalli, Christina 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus

Salmivalli, Christina 1999. Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä. Helsinki: Gaudeamus

Salovaara, Reija & Honkonen, Tiina 2011. Rakenna hyvä luokkahenki. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saloviita, Timo 2009. Meidän koulu. Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus

SASKY. Sastamalan koulutuskuntayhtymä. Viitattu 7.11.2014

http://www.sasky.fi/uploads/media_items/esittely-ky-lyhyt-2013.original.pdf

<http://www.sasky.fi/>

Suomen Mielenterveysseura. Koulukiusaaminen. Viitattu 5.11.2014

<http://www.e-mielenterveys.fi/vaikeat-elamantilanteet/koulukiusaaminen/>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vammalan lukio. Viitattu 7.11.2014

<https://vammalanlukio.fi/verkkojulkaisut/zine/2/article-5>

<https://vammalanlukio.fi/web/vammalan-lukio/>

Vilkka, Hanna 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Yle Oppiminen. Viitattu 17.11.2014

<http://oppiminen.yle.fi/ajankohtaista/kiusaamisen-vastaisia-toimenpiteita>

Yle. Viitattu 17.11.2014

http://yle.fi/uutiset/kiusaaminen_nakyy_verikokeissa/7248605

LIITTEET

LIITE1

Koulukiusaamiseen puuttuminen toisella asteella Sastamalassa
Kysely on osa opinnäytetyötä

1. Oppilaitos *

Lukio
Ammatillinen oppilaitos

2. Sukupuoli *

Nainen
Mies

3. Ikäsi *

4. Monettako vuotta opiskelet? *

Ensimmäistä
Toista
Kolmatta
Neljättä
Enemmän kuin neljättä

Kiusaamisen kokeminen

5. Määrittele kiusaaminen, mitä se on?

6. Onko sinua kiusattu toisella asteella?

Jos vastasit kysymykseen ei, voit siirtyä kysymykseen 17

Kyllä
Ei

7. Millaista kiusaaminen oli?

Henkistä
Fyysistä (esim. tönimistä, omaisuuden tarvelemistä)
Sekä henkistä että fyysistä

8. Missä / miten sinua on kiusattu?

Voit valita useamman vaihtoehdon

Koulussa
Koulumatkalla
Harrastuksissa
Nuorisotiloilla
Internetissä (facebook, ask.fm tms.)
Puhelimella (tekstiviestit, häiriöpuhelut)
Muulla tavoin, miten?

9. Kuinka usein kiusaamista tapahtui?

Päivittäin

Pari kertaa viikossa
 Kerran viikossa
 Pari kertaa kuukaudessa
 Harvemmin kuin kerran kuukaudessa

10. Kerroitko kiusaamisesta jollekin?

En kertonut kenellekkään
 Vanhemmalle
 Kaverille
 Terveystenhoitajalle
 Opettajalle
 Jollekin muulle, kenelle?

11. Jos et kertonut kiusaamisesta kenellekkään, miksi et?

12. Puututtiinko tilanteeseen jotenkin?

Ei

Kyllä , Miten?

13. Käsittelikö oppilaitos tilanteen mielestäsi hyvin?

Hyvin heikosti	1	2	3	4	5
Erittäin hyvin					

14. Perustele, kerro miten?

15. Millaista tukea olisit kaivannut?

16. Onko kiusaaminen jatkunut?

Kyllä

Ei

Kiusaajana oleminen

17. Oletko itse kiusannut?

Tarkoitetaan kiusaamista toisella asteella

Kyllä

En

18. Millaista kiusaaminen oli?

Henkistä

Fyysistä (tönimistä , omaisuuden tärvelemistä tms.)

Sekä henkistä että fyysistä

19. Oliko kiusaamiselle jokin erityinen syy?

20. Puututtiinko kiusaamiseen?

Kyllä

Ei

21. Jos vastasit kyllä, niin kenen kautta?

Opettajan
 Terveystenhoitajan
 Kiusatun vanhemman
 Oman vanhemman
 Kaverin
 Jonkun muun, kenen?

22. Miten asiaan puututtiin?

23. Käsiteltiinkö kiusaamista yhdessä kiusatun kanssa?

Ei
 Kyllä, miten

24. Olisitko kaivannut jonkinlaista "rangaistusta" kiusaamisesta?

Kyllä
 En

25. Olisitko kaivannut keskusteluapua?

Kyllä
 En

26. Entä olisitko kaivannut jotain muuta tukea? Mitä?

Luokan ryhmähenki

27. Kiusataanko luokallasi?

Kyllä
 Ei
 En tiedä

28. Oletko puuttunut asiaan?

Kyllä
 En

29. Jos vastasit kyllä, niin miten?

Kertomalla opettajalle tai muulle aikuiselle
 Puúttumalla tilanteeseen esimerkiksi puolustamalla
 Jotenkin muuten, miten?

30. Millainen ryhmähenki luokassanne on?

Todella huono	1	2	3	4	5
Erittäin hyvä					

31. Kaipaako luokkasi mielestäsi ryhmäyttämistä?

(ryhmäyttäminen tarkoittaa ryhmähengen luomista, jossa keskitytään parantamaan oppilaiden keskinäistä luottamusta ja viihtyvyyttä luokassa)

Kyllä
 Ei

32. Viihdytkö luokassasi?

Kyllä, erittäin hyvin 1 2 3 4 5
 Todella huonosti

33. Syntykö luokassanne usein pienryhmiä tai klikkejä
 Ei ollenkaan
 Joskus
 Usein

34. Oletko huomannut jonkun oppilaan jäävän usein yksin (esimerkiksi pareja tai ryhmää valittaessa)

Kyllä
 En 35. Onko opettajasi käsitellyt kiusaamista luokassa?
 Kyllä
 Ei

36. Miten opiskelijat voisi ennaltaehkäistä kiusaamista?

37. Miten opettajat voisivat omalla toiminnallaan ehkäistä kiusaamista?

38. Miten koulun muu henkilökunta pystyisi ennaltaehkäisemään kiusaamista?

39. Voisiko nuorisotyö auttaa ehkäisemään kiusaamista?

Ei ollenkaan 1 2 3 4 5
 Kyllä, erittäin paljon

40. Perustele vastauksesi, kerro miten?

41. Miten kiusaamiseen puuttumista voitaisiin kehittää?

Kiitos kyselyyn vastaamisesta!

LIITE2

Opettajien ja henkilökunnan haastattelu

1. Taustakysymykset

-kauanko toiminut opetustyössä / työssä

-opettajan pedagogiset opinnot suoritettu vai ei , mikä olet koulutukseltasi?

-koska valmistunut, onko muita tutkintoja?

-sukupuoli

-onko koulutuksia kiusaamiseen liittyen?

2. Kiusaaminen

Kiusaamisen määritelmä?

Kerro, millaisia kokemuksia olet kokenut työssäsi oppilaiden välisestä kiusaamisesta?

Millaisia kiusaamistilanteita on on tullut eteesi opettajan/koulutusohjaajan työssä?

Kertovatko opiskelijat jos huomaavat/ kokevat kiusaamista?

Onko kiusaamista luokassa helppo havainnoida?

-entä välitunnilla

-jos on, miten?

-löytyykö esimerkkiä?

Onko kiusaamisen muoto muuttunut mielestäsi viimeisempien vuosien varrella?

-jos on, miten ja miksi?

3. Luokan ryhmähenki

Miten kuvailisit luokkasi ilmapiiriä?

Oletko käyttänyt jotain keinoja luokkahengen parantamiseksi esimerkiksi ryhmäyttänyt?

-Jos olet, miten ja mikä on ollut tavoite?

Oletko kohdannut nykyisessä luokassasi kiusaamista? Millaista se on ollut?

Jääkö joku tai joitakin oppilaita yksin luokassa?

Muodostuuko oppilaiden kesken suljettuja pienryhmiä tms.?

Jos olet huomannut pienryhmien muodostumista oletko reagoinut tähän jollain tavalla? Miten?

4. Ennaltaehkäisy

Millaisia ohjeita/käytäntöjä oppilaitoksella on olemassa kiusaamisen ehkäisyyn?

Jos ei ole, miksi?

Jos on, mistä löytyy?

Oletko itse toteuttanut ennaltaehkäiseviä toimia, jos olet millaisia?

Miten opiskelijat onnistuisivat ennaltaehkäisemään kiusaamista?

Entä pystyisikö koulun muu henkilökunta ennaltaehkäisemään kiusaamsta?

Miten nuorisotyöllä voisi olla osaa koulutyössä kiusaamista vastaan?

5. Puuttuminen

Millaisia ohjeita kiusaamisen puuttumiseen? Käytetäänkö niitä?

Missä ohjeet sijaitsevat? Onko opettajat ja muu henkilökunta saaneet vaikuttaa ohjeisiin? Entä opiskelijat?

Miten kiusaamistilanteissa reagoidaan?

Oletko itse puuttunut kiusaamiseen jotenkin? Miten?

Mitkä tekijät haittaavat tai estävät (opettajan) puuttumista kiusaamistapaukseen?

Entä mitkä tekijät edesauttavat /tukevat kiusaamiseen puuttumista?

Miten kiusaamiseen puuttumista voitaisiin kehittää ja parantaa? (opettajien, muun henkilökunnan, opiskelijoiden, vanhempien, muiden tahojen näkökulmasta?)

Mitä muuta haluat sanoa aiheeseen liittyen?